

Facultat de Psicologia, Ciències
de l'Educació i de l'Esport Blanquerna

Universitat Ramon Llull

laSalle

UNIVERSITAT RAMON LLULL

ENGINYERIA I ARQUITECTURA LA SALLE
FACULTAT DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES DE
L'EDUCACIÓ I DE L'ESPORT BLANQUERNA
(UNIVERSITAT RAMON LLULL)

Màster en Formació del Professorat
d'Educació Secundària, Batxillerat,
Formació Professional i Ensenyament
d'Idiomes

TREBALL FINAL DE MÀSTER

Curs 2018-2019

Carme Goikoetxea Rangel

ESCOLA TÈCNICA SUPERIOR D'ENGINYERIA
ELECTRÒNICA I INFORMÀTICA LA SALLE
FACULTAT DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES DE
L'EDUCACIÓ I DE L'ESPORT BLANQUERNA

TREBALL FINAL DE MÀSTER

Cultura Audiovisual a ESO i Batxillerat
i creació del perfil professional del
professorat d'Audiovisuals

ALUMNE/A

PROFESSOR/A PONENT

Carme Goikoetxea

Miquel Navarro

ACTA DE L'AVALUACIÓ DEL TREBALL FINAL DE MÀSTER

Reunit el Tribunal qualificador en el dia de la data, l'alumne/a

Carme Goikoetxea Rangel

va exposar el seu Treball Final de Màster, el qual va tractar sobre el tema següent:

Cultura Audiovisual a ESO i Batxillerat i creació del perfil professional del professorat d'Audiovisuals

Acabada l'exposició, contestades per part de l'alumne les preguntes formulades pels membres del tribunal i avaluada la memòria del Treball Final de Màster, aquest tribunal valora el Treball Final de Màster amb la qualificació de

Aquesta qualificació prové de l'avaluació ponderada de les competències que es detallen a continuació:

Competència Específica 57: Adquirir experiència en la planificació, docència i mètodes d'avaluació de la Tecnologia.

Competència Específica 58: Potenciar la capacitat de comunicació oral per a la pràctica docent.

Competència Específica 59: Dissenyar, implementar i col·laborar en les propostes de millora en els diversos àmbits d'actuació a partir de les conclusions basades en la pràctica.

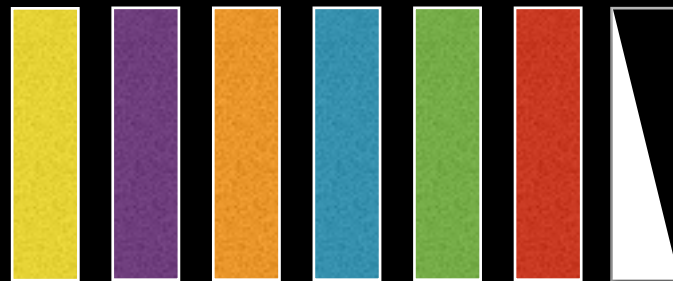
Barcelona,

VOCAL DEL TRIBUNAL

VOCAL DEL TRIBUNAL

PRESIDENT DEL TRIBUNAL

CULTURA AUDIOVISUAL A ESO I BATXILLERAT I CREACIÓ DEL PERFIL PROFESSIONAL DEL PROFESSORAT D'AUDIOVISUAL

Carme Goikoetxea

Màster Universitari de Formació del
Professorat d'Educació Secundària,
Batxillerat, Formació Professional i
Ensenyament d'Idiomes

ÍNDEX

ABSTRACT	6
PARAULES CLAU	7
INTRODUCCIÓ. Aplicar la lògica a una realitat il·lògica	8
OBJECTIUS I MOTIVACIÓ. El perquè de tot plegat	9
METODOLOGIA	12
CAPÍTOL 1: Vull fer audiovisuals, emigro o desisteixo?	14
Estructura territorial de l'educació a Catalunya	17
Les comarques del Maresme i el Vallès Oriental	17
L'ESO al Maresme-Vallès Oriental	19
El Batxillerat al Maresme-Vallès Oriental	20
La FP de grau mig al Maresme-Vallès Oriental	21
Les escoles d'art al Maresme-Vallès Oriental	22
CAPÍTOL 2: Innovació d'arrel	24
Què entenem per innovació?	25
Principals àmbits d'innovació	27
Això no es toca!	29
Alguns motius per fer canvis	32
CAPÍTOL 3: Audiovisual existencialisme	34
L'ensenyament tradicional	35
D'on venim	37
On som	39
Cap a on anem	41

CAP. 4: Alfabetització audiovisual... Ja!	42
Què és alfabetitzar	43
Índexs de consum	45
<i>Media Literacy</i>	47
Prosumidors	48
Una reivindicació que ve de lluny	50
CAP. 5: Es necessiten profes d'Audiovisuals	52
Properes maniobres	61
CONCLUSIONS. Del blanc i negre al color	62
BIBLIOGRAFIA	66

ÍNDEX COLOROMÈTRIC

Simbologia dels colors utilitzats en les diferents parts d'aquest
Treball de Fi de Màster extreta de l'estudi d'Eva Heller,
Psicologia del color, com actuen els colors sobre els sentiments i la raó (2004).

INTRODUCCIÓ Atreure atenció, optimisme, alegria	
VULL FER AUDIOVISUALS, EMIGRO O DESISTEIXO? Anhel, fe, ambigüitat, fantasia	
INNOVACIÓ D'ARREL Originalitat, extraversió, sociabilitat	
AUDIOVISUALEXISTENCIALISME Responsabilitat, consciència, reflexió, seguretat	
ALFABETITZACIÓ AUDIOVISUAL... JA! Esperança, renovació, creixement, vitalitat	
ES NECESSITEN PROFES D'AUDIOVISUALS Passió, valentia, estimulació	
CONCLUSIONS Del blanc i negre al color	

Abstract

Mucho se habla de innovar en el mundo de la educación y, ciertamente, en los últimos años se han producido cambios constatables tanto en procesos como en metodologías, por nombrar dos de los ámbitos en los que ha incidido más la innovación educativa. No podemos decir lo mismo de los contenidos, que se mantienen —sobre todo en la ESO—, desde hace décadas, inalterables.

La presencia masiva de los medios audiovisuales en la sociedad no ha ido en paralelo con la presencia y el tratamiento de estos medios en las aulas. El problema empeora, desde finales de la década de los 90, con la entrada en escena y democratización de las nuevas tecnologías. Estas han dotado a una amplia mayoría de personas —incluidos niños y adolescentes— de herramientas, plataformas y redes de difusión que las convierten ya no solo en consumidoras de contenidos sino también en productoras.

En este trabajo se exponen los argumentos, basados en la investigación, para la inclusión de la materia de “Cultura Audiovisual” como nuevo contenido curricular de la ESO y el Bachillerato, con la finalidad de introducir dos elementos esenciales para el aprendizaje de los adolescentes en la sociedad actual: la alfabetización audiovisual y la mirada crítica.

Que esta materia sea impartida por profesionales de la comunicación es el segundo objetivo que persigue este trabajo: la creación del perfil profesional de Audiovisual para el profesorado de ESO y Bachillerato.

Abstract

Much is spoken of innovation in the world of education, and certainly in recent years there have been verifiable changes in both processes and methodologies, to name two of the areas where educational innovation has been most important. We cannot say the same about the contents, which have remained unchanged for decades, especially in ESO.

The massive presence of audiovisual media in society has not gone hand in hand with the presence and treatment of these media in the classroom. The problem has worsened since the late 1990s with the onset of new technologies. These have provided a vast majority of people —including children and adolescents— with tools, platforms and dissemination networks that make them not only consumers of content but also producers.

This paper work sets out the arguments, based on research, for the inclusion of the “Audiovisual Culture” as a new curriculum content for ESO and Baccaureate with the aim of introducing two essential elements for learning of teenagers in today's society: audiovisual literacy and critical look.

That this subject is taught by media professionals is the second objective of this work: the creation of the professional profile of Audiovisual for the ESO and Baccaureate teachers.

Abstract

Molt es parla d'innovar en el món de l'educació i, certament, en els darrers anys s'han produït canvis constatables tant en processos com en metodologies, per anomenar dos dels àmbits on ha incidit més la innovació educativa. No podem dir el mateix dels continguts, que es mantenen —sobretot a l'ESO—, des de fa dècades, inalterables.

La presència massiva dels mitjans audiovisuals en la societat no ha anat en paral·lel amb la presència i tractament d'aquests mitjans en les aules. El problema s'agreuja, des de finals de la dècada dels 90, amb l'entrada en escena i democratització de les noves tecnologies. Aquestes han dotat a una àmplia majoria de persones —inclosos infants i adolescents— d'eines, plataformes i xarxes de difusió que les converteixen ja no només en consumidores de continguts sinó també en productores.

En aquest treball s'exposen els arguments, basats en la recerca, per a la inclusió de la matèria de “Cultura Audiovisual” com a nou contingut curricular d'ESO i Batxillerat amb la finalitat d'introduir dos elements essencials per a l'aprenentatge dels adolescents en la societat actual: l'alfabetització audiovisual i la mirada crítica.

Que aquesta matèria sigui impartida per professionals és el segon objectiu que persegueix aquest treball: la creació del perfil professional d'Audiovisual per al professorat d'ESO i Batxillerat.

Paraules clau

Cultura audiovisual, educació,
professorat d'audiovisuals,
alumnes crítics.

**“Fer una tesi significa divertir-se
i la tesi és com el porc: en ella tot té profit”**

UMBERTO ECO

Aplicar la lògica a una realitat il·lògica

Inicialment, aquest Treball de Fi de Màster havia de tractar sobre la necessitat d'incloure els mitjans de comunicació a les aules com a matèria imprescindible dins el currículum de l'ESO i el Batxillerat (tot i que també molt recomanable a Primària). Com a consumidora compulsiva de ràdio que sóc, la part pràctica d'aquest TFM incloïa una proposta de programació d'un projecte radiofònic creat i desenvolupat per alumnes de l'ESO. *Fake Radio* era el nom d'aquest projecte educatiu nonat.

Tot va canviar a finals d'abril, després d'intentar apuntar-me a la borsa de treball del personal docent del Departament d'Educació. Vaig provar de fer la inscripció a través d'Internet i no va ser possible accedir a la darrera pàgina on “hi ha un botó per descarregar l'imprès que cal imprimir, signar i presentar (juntament amb la documentació acreditativa dels requisits i dels mèrits al·legats) en el termini de presentació de la sol·licitud”, en el meu cas als Serveis Territorials del Maresme-Vallès Oriental. “Si en la data de finalització del termini, no heu presentat algun dels documents justificatius dels requisits —inclòs l'últim full esmentat— i dels mèrits al·legats, es considera que desistiu de la vostra sol·licitud”, acaba dient el punt 3 del pas 1 dels requisits per a la incorporació a la borsa de treball docent via Internet.

El missatge final pel qual no em deixava accedir-hi era clar: “Pels títols que heu informat no hi ha cap especialitat convocada en l'àrea territorial demanada com a preferent”. Segur que com jo, ho han llegit molts altres companys de màster i professors d'Audiovisuals del Vallès Oriental i Maresme abans d'aquest TFM.

El perquè de tot plegat

En el meu cas, sóc Llicenciada en Ciències de la Informació (Periodisme), una carrera universitària ja desapareguda que es feia en cinc anys, els dos darrers especialitzats en dues branques: Periodisme i Publicitat. A la de Periodisme s'impartia premsa escrita, ràdio, televisió i cinema... tot en un fins que Bolònia ho va disseminar, si per bo o per dolent, aquí ja no entrarem.

La qüestió és que la mateixa resposta reben els Llicenciats en Ciències de la Comunicació o en Comunicació Audiovisual; també els graduats en Audiovisuals i Multimèdia o els tècnics d'Imatge i So de Grau Superior.

INTRODUCCIÓ

La primera pensada **lògica** després de llegir el missatge a la pantalla és que totes les places estan ja ocupades. La realitat, quan t'acostes als Serveis Territorials del Maresme-Vallés Oriental, no ho és tant de **lògica**: a cap de les dues comarques hi ha cap centre que imparteixi Formació Professional de la família d'Imatge i So, ni grau mig ni superior; tampoc existeix cap escola d'arts plàstiques i disseny on es pugui cursar el grau d'Audiovisuals, ni tan sols el de Fotografia.

Va ser així com el que va començar com una qüestió personal va esdevenir una preocupació socioeducativa: cap dels alumnes d'entre 11 i 17 anys de les comarques del Maresme i el Vallés Oriental poden accedir, relativament a prop del seu domicili, a cursar Audiovisuals. És per aquest motiu que a l'inici d'aquest TFM faig una anàlisi de dades per tal d'explicar la realitat socioeducativa dels alumnes adolescents d'ambdues comarques. El trobareu al capítol **“Vull fer Audiovisuals: emigro o desisteixo?”**.

Bé! No és del tot certa l'argumentació anterior: els alumnes que accedeixen al Batxillerat d'Arts Sí es troben amb la matèria optativa “Cultura Audiovisual”, molt demandada, per cert. I aquí és on la realitat torna a perdre la **lògica**: els professors i professores d'aquesta matèria no provenen d'aquest àmbit professional ni estan formats en Audiovisuals; els més propers són graduats o llicenciats en Belles Arts o Història de l'Art, però hi ha de tot (l'assignatura s'usa per complementar horaris del professorat que així ho necessita). Com és? Senzillament perquè no existeix el “Perfil professional d'Audiovisuals per al professorat d'ESO i Batxillerat”.

Abans de continuar haig de confessar que m'encanta programar matèries. Ho he demanat fer sempre en els treballs en grup realitzats en el MUFPS (Màster Universitari de Formació del Professorat). I volia programar un projecte radiofònic però... de què serveix saber programar a l'ESO i el Batxillerat si no pots exercir de professora de la teva especialitat perquè no existeix el perfil professional?

Així va ser com va néixer la nova idea de “programació” per aquest treball. En concret, la part pràctica d'aquest TFM consisteix en “programar” una campanya on es presenten els passos fets fins ara —documentats en vídeo—, així com les línies de futur previstes, per aconseguir la creació del “Perfil professional d'Audiovisuals per al professorat d'ESO i Batxillerat”. Aquesta feina queda recollida i desenvolupada al capítol 5: **“Es necessiten profes d'Audiovisuals”**.

INTRODUCCIÓ

I aquest marc exposat entre el primer i el darrer capítol d'aquest treball dóna un sentit nou a aquest TFM:

- ✓ Que serveixi per alguna cosa més que per tenir-ho com a fons documental d'una universitat.
- ✓ Que serveixi per introduir una millora en el sistema educatiu que beneficïi directament els alumnes adolescents.
- ✓ Que serveixi perquè no li torni a passar a ningú dels que som del ram de Comunicació i Audiovisuals (i a la classe del present curs som 5 de 32, xifra res menyspreable i només superada pel col·lectiu de 7 arquitectes), que els cal el MUPS per donar classes a ESO i Batxillerat on —“surrealissme!”, que diria el mestre— no existeix el seu perfil professional. I encara més: per ser docent d'Audiovisuals a escoles d'art -grau mig i superior- no cal aquest màster; cal la llicenciatura i fer una prova d'accés.

Aquests que he enumerat són ara els principals objectius d'aquest TFM.

I entremig, tres capítols més que serveixen per argumentar la hipòtesi d'aquest treball i que condensen aquesta informació prèvia de la realitat actual amb una interrogació: “És necessari introduir la cultura audiovisual en l'ESO i el Batxillerat?”.

Més que resumir-los, faré un espòiler: a “**Innovació d'arrel**” el que tracto és de remoure fonaments i ho faig d'una manera radical, entesa aquesta postura no pas com extremista sinó, com indica l'etimologia de la paraula, arribant a l'arrel. I es parteix de la base que, si bé és cert que en els darrers anys s'han produït canvis constatables tant en processos com en metodologies —per anomenar dos dels àmbits on ha incidit més la innovació educativa— no podem dir el mateix dels continguts, que es mantenen inalterables, sobretot a l'ESO, des de fa dècades. I així quedarà palès amb experiències personals en aquest segon capítol: un paral·lelisme entre com vaig aprendre i com aprèn la meua filla 35 anys després. I aquí l'espòiler: molta innovació i... pocs canvis!

Amb el capítol “**Audiovisual existencialisme**” intento donar resposta a on som, d'on venim i cap a on anem en l'àmbit dels audiovisuals. És el marc teòric on ens movem, tant pel que fa a la situació de l'educació reglada com a les iniciatives que han sorgit, amb més pena que glòria, per introduir els audiovisuals a les aules en el nostre país.

Al capítol “**Alfabetització Audiovisual... Ja!**” tracto de justificar la necessitat d'introduir la Cultura Audiovisual a les aules com a nou contingut curricular d'ESO i Batxillerat.

D'aquesta manera s'inclourien alguns elements essencials i bàsics per a l'aprenentatge dels adolescents en la societat actual: l'alfabetització audiovisual i la mirada crítica. En un període com l'actual, on més que mai cal acostar escola i societat, tampoc no sembla **lògic** que existeixi aquesta dicotomia entre aquests dos mons per on transiten els adolescents, l'educatiu i el social.

Per últim, amb el títol “**Del blanc i negre al color**” recullo les principals conclusions d'aquest treball d'investigació, que intenten aportar un punt de vista **lògic** a la realitat **il·lògica** que trobem en la manca de continguts i professionals de la Comunicació i l'Audiovisual en un sistema educatiu que cal apropar, amb urgència, a la realitat que viuen fora de l'aula els seus principals protagonistes: els alumnes.

Metodologia

Sóc periodista des de que em conec; ara ja fa 34 anys que exerceixo la professió i que m'hi guanyo la vida amb ella. És per això que per fer aquest TFM he triat la mateixa metodologia utilitzada en el periodisme d'investigació, al que he tingut la sort de dedicar-me durant molts anys, és a dir:

1. Seleccionar i delimitar del tema: tenir clar sobre **què** vull tractar, **qui** són els principals protagonistes i quins són els àmbits espacials i temporals (**on** i **quan**).
2. Establir el marc teòric i la hipòtesi: exposar les idees preestablertes i el possible plantejament del treball fent les connexions pertinents amb el tema a investigar.
3. Detectar la informació i identificar les fonts: recollir totes aquelles dades i documents que aportin contingut seguint uns criteris de cerca adients amb els objectius de la investigació.
4. Organitzar la bibliografia amb esquemes i fitxes de lectura: fer una poda dels aspectes que poden ser més irrellevants i un enriquiment d'aquells més rellevants.
5. Fer investigació sobre el terreny amb treball de camp: anar a parlar directament amb les fonts (Serveis Territorials, USTEC, Departament d'Educació...).

INTRODUCCIÓ

6. Analitzar, classificar i interpretar el material recollit: realitzar un examen crític per tal de processar i interioritzar la informació aplegada.
7. Fer l'esborrany: dividir el material per temàtica, ordre lògic i enfoc.
8. Redactar.

Finalment he afegit un aspecte més: el disseny. La gama cromàtica utilitzada en aquest treball intenta ser una metàfora d'un dels objectius finals que persegueixo: que l'escola passi del blanc i negre al color i que, gràcies al color, sapiguem on som i per on transitem en tot moment. També he utilitzat el color com a reflex de les emocions: sense emoció no hi ha aprenentatge.

**“Mai no ensenyo als meus pupils, només els intento
proveir de les condicions en les quals poden aprendre”**

ALBERT EINSTEIN

Vull fer audiovisuals: emigro o desisteixo?

El Joan i la Maria són estudiants de 4rt d'ESO que, a diferència de molt nois i noies de la seva edat, saben a què volen dedicar-se: la seva vocació són els Audiovisuals.

Al Joan, que viu a Sant Vicenç de Montalt (Maresme), l'afició li ve de família: el seu pare és propietari d'una productora de vídeo; la seva mare és directora d'art *free lance* i treballa en publicitat. Ha “mamat” els audiovisuals a casa i, tot i que encara no sap ben bé a quina especialitat enfocar-se, ell també s'hi vol dedicar professionalment.

Cursa 4rt d'ESO a l'Institut Esteve Albert, un centre nou —inaugurat el 2015— a 10 minuts caminant des de casa seva. Ha tingut sort perquè quan estudiava ESO la seva germana, 9 anys més gran que ell, havia d'anar cada dia fins l'institut de Sant Andreu de Llavaneres. De cara a l'any que ve, però, al seu insti només té la possibilitat de cursar les especialitats de Ciències i Tecnologia i de Humanitats i Ciències Socials. Li han dit que al Batxillerat d'Arts hi ha la matèria d'Audiovisuals però... per una assignatura no anirà cada dia fins a Mataró! Per fer-ho hauria d'agafar el microbús urbà fins l'estació de Caldetes; allà el tren de la línia R1 fins a Mataró; després un autobús interurbà, el 8, que el deixaria a 7 minuts caminant de l'institut Alexandre Satorras. Si tot va com ha d'anar, trigarà 83 minuts per anar i 85 per tornar. L'horari de l'institut és de 8 a 14:30, així que hauria de sortir de casa a les 6:30 del matí i podria arribar a dinar cap a les 4 de la tarda. A les sis hores i mitja de classe haurà de sumar quasi tres hores més de trajecte. En total seran 9 hores i mitja per poder fer una assignatura que li agrada... I això si entra! Hi ha només 35 places d'aquesta especialitat a l'institut de Mataró; s'hi entra per nota i el Joan admet que ha tontejat una mica a l'ESO i que se l'està traient a tranques i barranques.

A Mataró hi ha dos centres privats on també fan el batxillerat d'Arts però queden descartats: els seus pares, tot i que podrien pagar-ho, són defensors a ultrança de l'escola pública (i de la sanitat pública, i de la justícia pública...) i contra els seus ideals no hi ha res a fer.

Sort que un amic d'un amic li ha comentat que hi ha un cicle de grau mig de la família d'Imatge i So... En buscarà informació d'on cursar-ho el més a prop possible de casa!

La Maria viu a Sant Esteve de Palautordera (Vallès Oriental) i des de petita que se li dóna bé la fotografia i en fa tot sovint; des de fa un temps també fa vídeos amb la seva càmera i

tothom li diu que en té molta traça. A banda, li encanta el cinema i li agradaria dedicar-se. Sap d'una professió que junta les seves dues passions: vol ser directora de fotografia.

Cursa 4rt d'ESO a la Secció d'Institut Can Record, a 5 minuts caminant des de ca seva. Al seu institut no fan Batxillerat, així que el curs que ve, sí o sí, haurà de continuar estudiant fóra del seu poble. El més fàcil és baixar fins el poble d'abaix, Santa Maria de Palautordera; allà tindrà plaça perquè és el que li pertoca per lloc de residència, però només fan els batxillerats de Ciències i Tecnologia i el de Humanitats i Ciències Socials. És el camí més curt per arribar a la carrera d'Audiovisuals i Multimèdia, que és la que vol fer però... perquè hauria de fer dos cursos d'especialitats que no li interessin amb matèries que no li diuen res? Pensa que el millor és dedicar-se al que li agrada des del primer moment.

L'altre dia van venir uns amics dels pares que viuen a Barcelona i durant el dinar comentaven com de content estava el seu fill amb els estudis d'Audiovisuals que feia a una escola d'art de la ciutat. Fins llavors ningú l'havia parlat de l'existència de centres educatius que eren escoles d'art i, encara menys, de que es podia fer Audiovisuals. Durant aquell àpat se li va obrir el cel: "Ja sé què estudiaré el curs que ve!".

La Maria ja té feina: cercar la millor escola d'art de la comarca per informar els seus pares de totes les possibilitats amb les que compta i triar-ne plegats la millor opció. Això sí, per aplanar el camí haurà de buscar un centre públic perquè últimament sent dir molt a casa que van malament de diners i no vol que els seus estudis siguin una càrrega més per a la seva família...

Tant el Joan com la Maria dedicaran els propers fulls a estudiar la realitat educativa de les seves respectives comarques: el Maresme i els Vallès Oriental i en trauran les seves pròpies conclusions a cada apartat.

Amb la informació aconseguida al final hauran de donar resposta a què faran el curs que ve. D'aquesta tria dependrà no només el seu futur immediat sinó també el futur més llunyà, al que volen dedicar la seva vida professional...

Estructura territorial de l'educació a Catalunya

El Departament d'Educació s'estructura a Catalunya en 10 serveis territorials que depenen orgànicament del conseller d'Educació i funcionalment de la Secretaria General, de la Secretaria de Polítiques Educatives i de les direccions generals del Departament, en l'àmbit de les seves respectives competències.

Aquests deu serveis territorials que delimiten geogràficament el sistema educatiu català són actualment:

1. Consorci d'Educació de Barcelona
2. Serveis Territorials de Girona
3. ST a Lleida
4. ST a Tarragona
5. ST a Barcelona Comarques
6. ST a Terres de l'Ebre
7. ST a Baix Llobregat
8. ST a Vallès Occidental
9. ST a Maresme-Vallès Oriental
10. ST a Catalunya Central

Els vuit primers ja existien i els dos darrers són de creació més recent per tal de donar resposta a les necessitats d'aquests àmbits geogràfics.

Va ser amb el Decret 269/2007, d'11 de desembre, de reestructuració del Departament d'Educació, quan es van crear els Serveis Territorials del Maresme-Vallès Oriental, objecte d'aquest estudi. Ara fa 10 anys, el 2009, va ser quan van començar a ser operatius des de la ciutat de Mataró, capital del Maresme, on s'ubica la seu dels serveis.

Les comarques del Maresme i el Vallès Oriental

Segons les darreres dades (2018) publicades per l'IDESCAT (Institut d'Estadística de Catalunya), les comarques del Maresme i el Vallès Oriental tenen una població total de 847.308 habitants (442.072 habitants al Maresme i 405.236 al Vallès Oriental), sent només superada en quantitat de població pel Barcelonès i el Vallès Occidental.

Les comarques del Maresme i el Vallès Oriental separades entre elles per la serralada Litoral.

A l'àrea de totes dues comarques se situen 69 municipis, 30 al Maresme i 39 al Vallès Oriental (enfront els 5 que conformen el Barcelonès i els 23 del Vallès Occidental), convertint a aquest binucli territorial en aquell que agrupa un major nombre de municipis de tots els deu Serveis Territorials d'Educació. D'aquests però, només les capitals de comarca (Mataró i Granollers) juntament amb Mollet del Vallès són els únics nuclis urbans que superen els 50.000 habitants, sent els 126.988 mataronins els més nombrosos, seguits de lluny pels 60.981 habitants de Granollers.

Conclusió 1: A ambdues comarques hi ha tres ciutats que aglutinen el gruix de la població. A la resta hi ha molta dispersió geogràfica (sobretot al Vallès Oriental) tot i que el 72,4% dels municipis, com ara veurem, disposen de centres d'ESO.

L'ESO al Maresme-Vallès Oriental

Dels 69 municipis de les comarques del Maresme i Vallès Oriental, 50 compten amb centres on s'imparteix l'ESO.

Durant aquest curs 2018-1019, es comptabilitzen 136 centres educatius d'ESO que acullen 39.691 alumnes matriculats (20.044 al Maresme i 19.647 al Vallès Oriental), arribant a ser també la tercera zona més dimensionada de Catalunya en nombre de centres i d'alumnat, només superada novament pel Consorci d'Educació de Barcelona (218 centres que acullen a 57.065 alumnes d'ESO) i els Serveis Territorials dels Vallès Occidental (141 centres amb 44.401 alumnes).

Com a peculiaritat, els Serveis Territorials del Maresme-Vallès Oriental són els que gestionen més instituts d'ESO de titularitat pública. També són els serveis que comptabilitzen el major nombre d'alumnes de Catalunya matriculats a l'educació pública.

Ambdós indicadors els trobem a la comparativa de la taula 1:

Taula 1. Centres i alumnes. Sector públic ESO			
Codi àrea	Area territorial	Centres	Alumnes
	Catalunya	587	206.923
0108	CONSORCI D'EDUCACIÓ DE BARCELONA	70	20.964
0117	GIRONA	70	26.166
0125	LLEIDA	44	12.403
0143	TARRAGONA	55	21.320
0208	BARCELONA COMARQUES	63	22.512
0243	TERRES DE L'EBRE	20	6.076
0308	BAIX LLOBREGAT	63	25.961
0408	VALLES OCCIDENTAL	68	27.385
0508	MARESME-VALLES ORIENTAL	80	28.250
1060	CATALUNYA CENTRAL	54	15.886

Font: El·laboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Servei d'Indicadors i Estadístiques.

Conclusió 2: A les comarques del Maresme i el Vallés Oriental hi ha prop de 40.000 alumnes d'ESO. Quasi tres quartes parts estan matriculats a instituts de titularitat pública. Els Serveis Territorials d'aquestes dues comarques gestionen el major nombre d'instituts i alumnes matriculats a la pública de Catalunya.

El Batxillerat al Maresme-Vallès Oriental

Al curs 2018-1019, són 79 centres educatius (59 públics i 20 privats i/o concertats) adscrits als Serveis Territorials del Maresme-Vallès Oriental els que ofereixen els ensenyaments de Batxillerat als 10.493 alumnes matriculats (5.527 al Maresme i 4.966 al Vallès Oriental), sent novament la tercera àrea de Catalunya en nombre de centres i d'alumnat, per darrera del Consorci d'Educació de Barcelona (159 centres que acullen als 22.743 alumnes de Batxillerat) i els Serveis Territorials dels Vallès Occidental (87 centres amb 11.791 alumnes).

Respecte a l'especialitat del Batxillerat d'Arts, l'única on s'ofereix la possibilitat de cursar la matèria "Cultura Audiovisual", el nombre de centres i d'alumnes s'escurça enormement: només 7 centres educatius del Maresme (4 d'ells de titularitat pública) i 4 al Vallès Oriental (la meitat públics) ofereixen el Batxillerat d'Arts. Malgrat que és una branca molt demandada l'oferta del Departament és minsa i, tot i que no hi ha dades oficials al respecte, molts són els alumnes que han de desistir i fer una altra especialitat.

La prova evident és el cribatge per nota: per exemple, el curs passat la nota mitja d'ESO era d'un 7,8 per poder accedir al Batxillerat d'Arts a l'Institut Celestí Bellera de Granollers. A les altres dues especialitats del Batxillerat no hi ha nota de tall, ni al Celestí Bellera ni a la resta d'instituts d'ambdues comarques, un fet extrapolable a tota Catalunya. La realitat és que un munt de potencials "artistes" de 15-16 anys es queden sense cursar els estudis que volen. Així, només un 6% dels alumnes del Maresme-Vallès Oriental s'han matriculat al Batxillerat d'Arts durant el present curs 2018-2019, tal i com s'indica a la taula 2:

Taula 2. Centres i alumnes BAT (+Arts)				
Codi	Àrea territorial	Centres	Alumnes	Mod.Arts
	Catalunya	728	92.584	7.460
0108	CONSORCI D'EDUCACIO DE BARCELONA	159	22.743	2.563
0117	GIRONA	68	8.459	676
0125	LLEIDA	50	4.960	355
0143	TARRAGONA	63	7.439	575
0208	BARCELONA COMARQUES	77	9.522	584
0243	TERRES DE L'EBRE	18	1.723	137
0308	BAIX LLOBREGAT	74	9.107	537
0408	VALLÈS OCCIDENTAL	87	11.791	905
0508	MARESME-VALLÈS ORIENTAL	79	10.493	635
1060	CATALUNYA CENTRAL	53	6.347	493

Font: El·laboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Servei d'Indicadors i Estadístiques.

Quant a la branca d'Arts es dona un fet curiós a totes dues comarques: els 6 centres públics (només dos, un per comarca, amb doble via: una de la modalitat d'arts plàstiques i l'altra d'arts escèniques) acullen 495 alumnes de Batxillerat d'Arts (276 a 1r i 219 a 2n) mentre que els 5 centres privats (concertats i no concertats) de la comarca compten amb 140 alumnes (74 a 1r i 66 a 2n). No es tracta en aquest cas d'una massificació de ràtio a la pública sinó d'una qüestió de demanda: tots els instituts que imparteixen batxillerat d'art tenen aquesta opció duplicada.

Conclusió 3: Dels quasi 10.500 alumnes de Batxillerat d'ambdues comarques només 635 poden cursar la matèria optativa de Cultura Audiovisual perquè només s'ofereix a la modalitat del Batxillerat d'Arts, tant a Arts Plàstiques com a Arts Escèniques (i aquesta darrera només es pot cursar a dos instituts, un a cada capital de comarca, amb 36 places ofertes a cada un). Tot plegat evidencia que hi ha una manca d'oferta de batxillerat artístic a ambdues comarques.

La Formació Professional de grau mig al Maresme-Vallès Oriental

Al curs 2018-1019, dels 60.450 alumnes matriculats a cicles de grau mig, 5.865 pertanyen als Serveis Territorials del Maresme-Vallès Oriental (2.651 al Maresme i 3.214 al Vallès Oriental). D'aquest total d'alumnes, un 20% estan matriculats al sector privat (1.219 estudiants); la resta cursen FP en els 30 centres de titularitat pública, essent les comarques on es registren el major nombre de centres públics dels 10 serveis territorials.

Això sí, cap de la trentena de centres compta amb formació de grau mig de la família d'Imatge i so, tal i com es pot apreciar a la taula 3:

Taula 3. Alumnes CGM i d'Imatge i so				
Codi	Àrea territorial	Alumnes	Imatge i so	E. Pública
	Catalunya	60.450	825	231
0108	CONSORCI D'EDUCACIÓ DE BARCELONA	13.312	530	114
0117	GIRONA	6.211	13	-
0125	LLEIDA	4.220	148	56
0143	TARRAGONA	5.626	-	-
0208	BARCELONA COMARQUES	5.985	-	-
0243	TERRES DE L'EBRE	1.937	-	-
0308	BAIX LLOBREGAT	5.986	-	-
0408	VALLÈS OCCIDENTAL	6.806	134	61
0508	MARESME-VALLÈS ORIENTAL	5.865	-	-
1060	CATALUNYA CENTRAL	4.502	-	-

Font: El-laboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació, Servei d'Indicadors i Estadístiques.

Aquesta realitat és extrapolable a gran part del territori català: com s'indica a la taula 3, dels 60.450 alumnes matriculats als cicles mitjos de Formació Professional, només 825 joves a tot Catalunya (un 1,36%) cursen l'única opció del Grau Mig de la família d'Imatge i so.

Al sector públic aquest percentatge baixa fins al 0,51%: dels 44.440 matriculats a un cicle mig, només 231 alumnes han accedit grau mig de la família d'Imatge i so: 114 al Consorci d'Educació de Barcelona, 56 a Lleida i 61 al Vallès Occidental.

L'oferta de centres que imparteixen aquesta família professional es deficient en tot l'àmbit territorial perquè només es pot cursar a tres centres públics de tota Catalunya: un a la ciutat de Barcelona, un altre a la de Lleida i un més a Terrassa.

L'oferta privada és més àmplia, amb 9 centres educatius: 4 al Barcelonès, 1 a la ciutat de Lleida, 1 a Mollerussa, 1 a Sabadell i 1 a Sant Cugat; aquest curs 2018-19 s'ampliat l'oferta amb un centre més, també privat, a Salt (Girona).

Conclusió 4: No existeix cap oferta, ni pública ni privada, per cursar estudis d'Imatge i so, ni grau mig ni superior, a les comarques del Vallès Oriental i el Maresme. Aquesta realitat és extrapolable a una part extensa del territori català: només a cinc de les 42 comarques catalanes és possible cursar estudis de FP relacionats amb la branca d'Audiovisuals.

Les escoles d'art al Maresme-Vallès Oriental

Per últim, la recerca sobre les escoles d'arts plàstiques i disseny de totes dues comarques s'acaba aviat: només existeix una a La Garriga (Vallès Oriental), de titularitat municipal, on es poden cursar els graus mitjos de "Creació d'objectes i mobles" i "Assistència a producte gràfic interactiu", i el grau superior de "Gràfica publicitària + Gràfica interativa". En tot cas, cap d'Audiovisuals, ni tan sols de Fotografia.

Conclusió 5: A les comarques del Maresme i Vallès Oriental és impossible accedir al grau d'Audiovisuals que s'ofereix íntegrament a una escola d'arts plàstiques i disseny.

En resum, cinc conclusions que es conflueixen en una: cap adolescent matriculats a centres adscrits als Serveis Territorials del Maresme-Vallès Oriental pot accedir a estudis reglats d'Audiovisuals.

CAPÍTOL 1

Després de dur a terme aquest estudi, el Joan i la Maria, com tants altres nois i noies companys de comarca, saben que per fer alguna branca relacionada amb els Audiovisuais s'hauran de desplaçar fins a Barcelona però... és una opció que, sobretot els pares, veuen amb reticència: amb 15 anys, sense haver sortit mai dels seus respectius pobles, el desplaçament fins a la ciutat els hi sembla un canvi un tant extrem.

A més a més s'han de comptar les dues hores, en el millor dels casos, de l'itinerari d'anada i dues més de tornada, el que fa que la jornada dels nois sigui de 10-11 hores. L'altra és que visquin fóra durant la setmana però... amb 15 anys potser és una mica prematur!!

I ja no comptem la despesa econòmica que suposa. I això si tenen la sort d'entrar a l'únic centre públic de Barcelona però... passaran per davant d'ells aquells alumnes a qui el centre del Consorci els hi toca per proximitat al seu domicili.

Ara que ja tenen la informació de què poden fer i a on, veuen que hi ha massa "però...".

Arribats en aquest extrem la pregunta que es fan ells i les seves respectives famílies no és una altra que: emigro o desisteixo?

Sopasant els pros i contres, la decisió no és pas fàcil per un adolescent que l'únic que vol és estudiar allò que li agrada.

**“Hauríem de dedicar-nos a desaprendre gran part
d’allò après i aprendre allò que no se’ns ha ensenyat”**

RONALD LAING

Innovació d'arrel

Quan una comença a indagar sobre la innovació educativa acaba amb una clara simptomatologia: se'n diu mareig. I, curiosament, passa que quan més s'avança en la investigació d'aquest concepte, lluny d'aclarir-se, més creix la confusió, arribant a unes alçades en que l'augment del mareig ja produeix nàusees. És per això que, abans de continuar vomitant sobre el paper, es fa necessari diferenciar si el que s'ha digerit són percebes i nècores o *macburguers i chips...*

Així doncs, completament perduda per l'ús anormal i massiu —de vegades inclús frívol i/o comercial, amb *copyright* inclòs— que a l'àmbit educatiu es fa del concepte innovació, crec necessari des d'un inici fer neteja: separar el gra de la palla per arribar a l'arrel i esbrinar què és i què no és innovació educativa.

Per aclarir-ho vaig acudir a la font més fiable que tenia a mà: el professor de la matèria del MUFPS "Innovació docent i iniciació a la investigació educativa", el Xavier Canaleta.

Què entenem per innovació?

Si hagués de definir el mètode del professor Canaleta diria que és totalment socràtic, és a dir que, lluny d'esperar d'ell cap resposta concreta, omple la conversa d'interrogants. És d'aquesta manera com s'estableix un diàleg en el qual una persona guia a l'altra, mitjançant una sèrie de preguntes i utilitzant recursos com ara la ironia, cap a la resolució dels seus dubtes. I així va ser com vaig arribar a unes quantes conclusions, diria que clarificadores.

D'una banda, si partim de la base exposada durant les seves sessions a l'aula, podem concloure que per innovació s'entén "un procés de canvi fonamentat en la recerca que suposa una millora transferible". Fem ara de Sòcrates: Llavors es consideraria innovació el canvi del llibre de text a l'ordinador? Perquè ja posats, ho seria també el pas "sublim" de l'encerat i el guix a la pissarra digital interactiva? Per què no? O per què sí?

Per arribar a la resposta pertinent ens hem de plantejar sempre si el canvi que es proposa produeix una millora significativa en l'objecte receptor. Es produeix en els casos exposats? Quina millora? És aquesta significativa?

Si prenem per cas el darrer exemple, l'abandonament de la pissarra tradicional per donar pas a la Veleda o la pantalla tàctil, sí podria significar una innovació però... pel personal de neteja! La millora és clara: s'estalvia un munt de temps en escombrar la pols del guix.

Ho és per l'alumnat? Diria que en absolut, perquè canvia l'eina però aquesta no millora pas el procés d'aprenentatge (l'alumne obté els mateixos resultats) ni en el d'ensenyament (no ens fa més eficients com a docents). És més, si diem les coses pel seu nom —i n'hi ha professors que ho fan— d'això se'n diu marketing cap a l'exterior però en cap cas és innovació.

Aquest exemple senzill, extrapolable a tants d'altres del món educatiu, ens permet fer-nos una idea de perquè es parla tant d'innovació i... es produeixen tants pocs canvis!

En el tema que ens ocupa, la inclusió de l'audiovisual en les aules, pot passar quelcom similar; per anomenar-ho innovació no hi ha prou amb introduir elements audiovisuals a classe i menys —com a les experiències que he viscut durant el període de pràctiques i que són molt recurrents en l'àmbit escolar—, quan aquestes eines s'utilitzen no per formar sinó per passar les hores: l'ús de pel·lícules a l'aula com a narcòtic per entretenir els alumnes fins que soni el timbre de canvi d'hora o de sortida em sembla, personalment, una pràctica tan estesa com nefasta.

Per contra, si s'utilitza el cinema, per exemple, com a substitut dels continguts del llibre de text es produiran canvis en el procés d'aprenentatge que s'ha comprovat que són ponderables en termes de motivació, d'atenció i de satisfacció de l'alumne.

Així doncs, s'ha de fer un bon esforç conceptual per evitar la confusió que hi ha en torn al concepte d'innovació perquè l'excés d'usos del mot obre les portes a la sospita. I una de les grans trampes de la innovació es l'eufòria inicial consumida al poc temps d'aparèixer. Per evitar-ho s'ha d'aconseguir un impacte real amb les innovacions i crear noves rutines que les estabilitzin en el temps (Rivas, 2017).

I és que, com apunten alguns experts pedagogs, el catàleg de "bones pràctiques" que s'ofereix ara mateix als docents és més aclaparador que inspirador i lluny de clarificar l'horitzó, l'enterboleixen encara més.

Queda clar doncs que introduir canvis sense que es produeixin resultats de millora mesurables no és innovar; si no és així, estarem parlant de modes passatgeres que queden fagocitades per la seva pròpia inèrcia.

Principals àmbits d'innovació

M'atreviria a dir que mai tant com en les dues darreres dècades s'ha discutit sobre les millores que requereix el sistema educatiu. Estem presenciant un augment dels debats sobre quin tipus d'educació volem per aquest segle XXI i quins són els canvis que es consideren necessaris. I quan es repensa el sistema es fa en termes de què és allò que funciona i què és allò que no funciona tant.

És així com centres, equips directius, docents i pedagogs es plantegen continuadament com transformar algunes de les pràctiques tradicionals per adequar-les a les noves necessitats de l'alumnat i a d'altres demandes socials.

En aquest context és cert que han emergit veritables pràctiques innovadores que, sobretot, van encaminades a la millora dels **processos d'aprenentatge** (l'aplicació de la neurociència, les intel·ligències múltiples de Gardner, al psicologia positiva de Seligman, l'educació emocional de Goleman...) i de les **metodologies d'ensenyament** (la ludificació, el *flipped classroom*, el treball per projectes...).

També és cert que a l'aparició de nous **models educatius** (com ara l'ensenyament competencial) s'han afegit alguns avenços innovadors en l'**organització i la gestió de centres**, i inclús en la **reformulació dels espais** (amb l'aparició d'aules polivalents).

I malgrat que el catàleg de novetats és extens —i en aquest MUFPS hem estudiat una gran part d'elles— la realitat és tossuda: per experiència pròpia, com a mare de dues nenes i ara ja adolescents, haig de dir que aquestes pràctiques innovadores no les he vist mai reflectides a les aules en les quals han estudiat les meves filles. Tampoc en les que jo he estat.

Amb això vull dir que em fa l'efecte que se'n parla més que es fa, que hi ha més literatura que pràctica en l'aplicació de les esmentades innovacions i que, lluny de ser implantades de manera homogènia en el sistema escolar, es tracten d'experiències reduïdes a determinats centres educatius o a la pràctica docent aïllada.

I en tot aquest poti-poti d'innovacions hi ha una cosa que m'ha cridat força l'atenció: ens omplim la boca dient que l'alumnat està al centre de l'ensenyament i, sorprenentment, es compta poc o res amb la seva visió quan es tracta de repensar l'ensenyament o introduir innovacions educatives. Els alumnes són percebuts més com a receptors de l'experimentació de les noves pràctiques que com a actors/emissors de noves maneres de fer. I comptar amb la seu punt de vista, com a principal actor dels sistema educatiu, crec

que no només les enriquiria sinó que ens duria a unes conclusions més precises de què funciona i què no.

Per argumentar-ho ve a col·lació una anècdota que llegia a un dossier que recollia les conclusions d'una de les edicions d'un fòrum llatinoamericà sobre educació: un director d'un institut de secundària argentí explicava que el seu centre, molt innovador i exemplar en diferents facetes al seu país, es va proposar contestar una pregunta de les més bàsiques: com estudien els alumnes?

Els docents del centre van fer una petita feina d'investigació, entrevistant els alumnes i passant unes enquestes. Els resultats van ser desconcertants: els alumnes quasi no llegien apunts ni llibres. La gran majoria veien vídeos, s'enviaven missatges, consultaven pàgines web per preparar els seus exàmens, creaven circuits entre ells... En definitiva, estaven fóra del radi de control dels seus docents.

La conclusió a la que s'arribava era que el consum de pantalles porta a bona part dels estudiants a mons aliens a l'àmbit escolar. I ja no escolten els seus professors perquè, literalment, estan "fóra de l'escola" durant l'horari escolar (Dussel, 2011).

D'altra banda, si escoltéssim més els alumnes també se'ns desvetllarien nous camins per recórrer en el trajecte cap a la veritable innovació. En concret, no són poques les ocasions en que els nois i noies que poblen les aules, sobretot les de secundària, es fan la pregunta del milió... sense trobar gaires respostes. Aquesta és: "per a què em serveix aprendre això?".

Fa ja quasi tres dècades que la Rosa Maria Torres, pedagoga, investigadora i assessora internacional especialitzada en educació, alfabetització i innovació educativa, alertava el món escolar sobre "la uniformitat de continguts, la distància entre la teoria i pràctica, els plans sobrecarregats i desarticulats entre sí, i l'absència de vinculació amb la realitat" (Torres, 1992).

Com deia el gran Joan Ramon Dolcet, de vegades oblidem que els docents estem formant els alumnes per accedir al món del treball i, per contra, ens centrem en l'aplicació d'un model d'organització curricular altament homogeni, memorístic i allunyat del món laboral.

Crec doncs indispensable adoptar una postura radical, no en el sentit extremista sinó en el d'anar a l'arrel: remoure els fonaments sobre els que es construeix el coneixement, innovar en la base sobre la que es fonamenten gran part de les millores: els continguts.

Això no es toca!

Com hem vist fins ara, la majoria de les propostes innovadores fan referència a aspectes majoritàriament lligats a la metodologia, el processos, els espais o la organització i gestió dels centres. Molt poques vegades —quasi mai!— a aquell que és el nucli fonamental de la labor educativa, és a dir: què s’ensenya o, més important encara, què està aprenent realment l’alumnat i si això l’interessa.

A Espanya, l’enfoc dels continguts provenen de la versió enciclopèdica, heretada del currículum francès implantat al segle XIX i vigent en el nostre temps, que traduïa l’ordre científic al context pedagògic. Aquest model prioritza l’acumulació de coneixement donat a l’estudiant de forma sintètica: ensenyar suposa transmetre aquest coneixement recollit als manuals disposats per a aquest ús i aprendre significa memoritzar-ho o emmagatzemar-ho sense transformar-ho (Zabala, 2014).

El resultat d’aquest tipus de currículum és l’allunyament de les institucions educatives de la realitat i la pèrdua del sentit d’allò que s’aprèn i s’ensenya per part d’estudiants i docents degut a la assimilació dogmàtica dels conceptes i els continguts prèviament establerts (Carrión, 2018).

Fig. 1. Portada i índex de continguts del llibre de text de l'Editorial Luis Vives de 1948.

Semblaria doncs que tot és millorable o modificable excepte els continguts curriculars, que a Espanya, amb més o menys càrrega religiós-ideològica, continuen pràcticament intocables (com es pot comprovar a la fig.1 de la pàgina anterior), des de fa més d'un segle i amb les mateixes matèries impartides curs darrera curs:

- **Llengua i Literatura:** centrada en l'ortografia, gramàtica, sintaxis, obres literàries... de les llengües oficial, cooficials, clàssiques i estrangera.
- **Matemàtiques:** aritmètica, geometria i àlgebra.
- **Ciències Naturals:** física i química, biologia i geologia.
- **Ciències Socials:** geografia i història.
- **Arts plàstiques:** centrades en el dibuix i que van mutant de nom segons l'època (Dibuix i Treball Manual abans de 1970; EATP —Ensenyaments i Activitats Tècnico-Professionals— al BUP; ViP —Visual i Plàstica— a l'ESO) .
- **Religió i/o Ètica (també coneguda abans com Urbanitat):** que varia d'una disciplina a l'altra segons el moment històric o el centre docent (laic o religiós).
- **Educació Física.**

I la tossuda realitat diu que aquestes són les assignatures que va cursar el meu pare fa 70 anys, els meus germans fa 45 (encara amb el pla docent de la Llei Moyano), que he estudiat jo fa 35 i que reben els alumnes d'ara... I això es així i no es toca!

Per tal de evidenciar-ho encara més, he fet l'analogia entre el que tenia més a mà: una pàgina del meu butlletí de notes de BUP (curs 1983-1984) i el full de qualificacions de 4rt d'ESO de la meva filla (curs 2016-2017). Com es pot comprovar a la fig.2, que ocupa la pàgina següent, res no ha canviat 33 anys després (o més de 45 anys, si parlem des de l'entrada en vigor de la Llei General d'Educació; o prop de 70 anys, si ho fem des de la publicació del llibre de la fig.1, amb el qual es van formar els alumnes de la postguerra).

A la fig.2 es pot comprovar que, malgrat els canvis legislatius en l'educació reglada dels darrers 50 anys, les assignatures obligatòries continuen sent les mateixes: Llengua i Literatura castellana i catalana, Llengua estrangera, Geografia i Història, Matemàtiques, Ètica (ara Cultura i valors ètics), EATP (ara ViP) i Educació Física. Complementen el currículum les optatives de Llatí i Filosofia (en el meu cas, apareix al llistat però no vaig fer Física i Química, que era la matèria que s'havia de triar, en comptes de Llatí, per cursar la branca de Ciències). Ni la meva filla ni jo, alumnes de centres laics, vam cursar Religió.

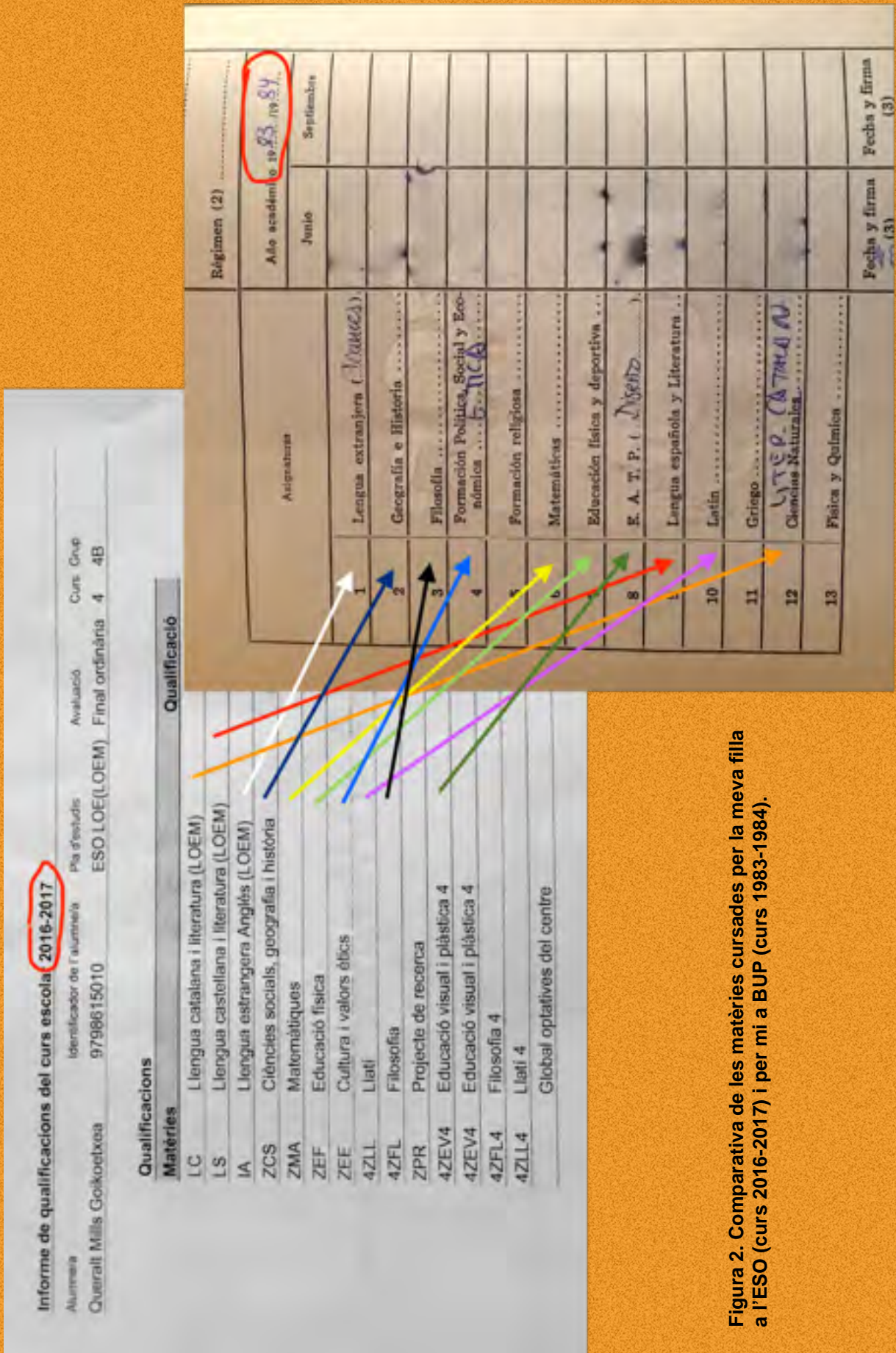

Figura 2. Comparativa de les matèries cursades per la meua filla a l'ESO (curs 2016-2017) i per mi a BUP (curs 1983-1984).

Després de 33 anys i del trànsit per una LOECE, una LODE, una LOGSE, una LOPEG, una LOCE, una LOE i una LOMCE, l'única diferència constatable entre els continguts que han impartit a la meva filla i els que jo vaig estudiar és la introducció del Projecte de recerca en el nou pla d'estudis introduït per la LOGSE. La resta, tal qual!

És quan estudiem la similitud dels continguts impartits en els darrers cent anys que cobra sentit la coneguda sentència que diu que “si qualsevol professional del segle XIX fos traslladat al present no sabria pas com fer ara la seva feina; els únics que s’ho trobarien tot igual serien els docents”.

O aquella altra que hem sentit en diverses ocasions i a les tres matèries del bloc genèric d'aquest MUPFS que diu: “Professors del segle XX ensenyen continguts del segle XIX a estudiants del segle XXI”. Una premissa que s’assumeix com irrefutable, i que així ho és per a dos dels tres actors que la componen: és una evidència que els alumnes de secundària actual han nascut després de l'any 2000; també ho és que els professors són fills del segle XX (no hi ha encara llicenciats amb 19 anys!). L'únic modificable, doncs, d'aquest enunciat (que implica un considerable pessimisme cap el sistema educatiu) és la referència als continguts... Tot i així, pel que sembla, aquests són igual d'inamovibles que les dates de naixement d'alumnes i docents.

Alguns motius per fer canvis

Tal i com ens han ensenyat en aquest màster, si com a futurs docents hem de basar-nos en una pedagogia sistèmica que ens obre a la societat i a les famílies, i no pas ens tanca a l'aula, i si el context social i escolar ha d'estar intercomunicat (Josep Basart a Matèria 3), hauríem de poder comptar amb programes educatius dirigits a capacitar els nostres alumnes a interaccionar adequadament amb els mitjans audiovisuals, un dels principals constructors de la seva (i nostra!) realitat social.

Hi ha un aspecte que marca el caràcter urgent d'aquesta necessitat: la quantitat d'hores que nens i adolescents dediquen al consum d'audiovisuals: televisió, ordinador, videojocs, mòbil, tableta, cinema, música... Són nombrosos els estudis (un exemple periòdic és *l'Informe sobre el temps de lleure que els escolars de Barcelona dediquen a estar davant de pantalles*, de l'Ajuntament de Barcelona i l'Agència de Salut Pública) que alerten sobre aquesta tendència a l'alça que manté els nostres nois i noies una mitjana de més de quatre hores diàries davant una pantalla en dies laborables (quan la recomanació de Salut

CAPÍTOL 2

Pública és que no s'estiguin més de dues hores al dia, cosa que no aconsegueixen més de la meitat dels nens durant la setmana). Durant el cap de setmana les xifres empitjoren: puja fins al 80% els que no aconsegueixen les recomanacions i augmenta encara més el nombre d'hores davant les pantalles. I amb la constatació que, any darrera any, aquesta tendència va en augment.

A banda dels problemes de conducta i/o addicció —gens menyspreables—, els adolescents actuals (i infants, i joves...) compten amb una quantitat ingent d'informació com mai s'havia produït en cap altra època de la història. Aquesta infoxicació, unida a la dependència de la tecnologia i dels mitjans en la nostra vida quotidiana, fa del tot necessari que s'hagi de preparar l'alumnat, ja des de ben petits, per tal de gestionar-les, digerir-les i usar-les correctament.

Com a estudiant d'EGB, BUP i COU i amb una infantesa i adolescència viscudes amb un canal (VHF) i mig (UHF) de televisió, he vist com l'escola, i per extensió el professorat, ha anat perdent el seu rol socialitzador que ara comparteix —i m'atreveiria a dir que competint en clar desavantatge— amb els mitjans audiovisuals. També han perdut els docents l'hegemonia sobre el coneixement, que ara ostenta Internet. Novament, es constata que les aules resten allunyades de la realitat que viuen els alumnes fóra d'elles.

Per concloure aquest capítol ofereixo la meua humil opinió, creada a partir de la recerca i dels estudis d'un gran nombre d'experts: els continguts, la cultura i els coneixements que s'imparteixen actualment a les aules, a banda d'obsolets, resten aliens a les actuals necessitats i experiències de l'alumnat. Crec que no hi ha prou amb preguntar i saber què miren a les seves pantalles; hem d'acostar la seva realitat a les aules, veure-ho i viure-ho amb ells i introduir un element essencial per al seu aprenentatge: la mirada crítica.

Però d'això ja en parlarem al capítol 4.

**“No podem resoldre problemes pensant
de la mateixa manera que quan els vàrem crear”**

ALBERT EINSTEIN

Audiovisualexistencialisme

Arribats en aquest punt, a l'equador d'aquest treball d'investigació, hem pogut veure les mancances actuals en formació audiovisual tant en l'àmbit territorial com en el curricular.

Abans de continuar avançant en les arguments principals per a la introducció de la cultura audiovisual en els estudis d'ESO i Batxillerat a Catalunya, seria convenient saber en quin punt es troba la formació reglada a nivell legislatiu, posant l'accent en el tema que ens ocupa.

Ha arribat, doncs, el moment de fer-se algunes preguntes existencials al respecte, com ara on som, d'on venim i cap a on anem. Sembla evident que les dues primeres, passat i present, són qüestions més fàcils d'esbrinar; sobre allò que ens depara el futur, dependrà de l'interès social i la voluntat política tot i que, com veurem més endavant, ja s'ha fet algun pas al respecte.

A banda de les dades objectives, aquest capítol es dedica a esbrinar algunes de les raons del perquè som on som i de com hem après i aprenen els alumnes de l'actual sistema educatiu espanyol. Així doncs, sembla pertinent fer una primera anàlisi de les bases sobre les que es sustenta l'ensenyament reglat al nostre territori.

L'ensenyament tradicional

L'inici del sistema actual d'escolarització a Espanya regulat pel Govern data del 1857, amb la promulgació de la coneguda com a "Llei Moyano" (Llei d'Instrucció Pública). Entre altres interessos i necessitats es responia a una d'urgent: a mitjans del segle XIX, Espanya era un dels països europeus amb una de les taxes d'analfabetisme més altes.

Si ens anem més enrere, des de l'inici dels temps, sabem que la formació que es rebia fóra del nucli familiar es transmetia oralment i es centrava principalment en la coneixença dels textos sagrats. En el cas de la Península Ibèrica, els de les tres religions més importants que havien conviscut fins l'Edat Mitja: la *Bíblia* cristiana, l'*Alcorà* musulmà i la *Torà* i el *Talmud* jueus són els llibres en els quals es basava l'aprenentatge dels pocs infants i joves que tenien accés a l'ensenyament.

A totes aquestes tres religions monoteistes, l'ús de la imatge en general i les representacions divines en particular era susceptible d'irreverència, sacrilegi o profanació.

Les imatges eren sinònim de descrèdit i allò que s'expressa verbalment ("la paraula divina") i es transcrivía textualment era el que tenia sentit i formava part del coneixement. Excepte al cristianisme, que tardanament utilitza el poder de la imatge (pintura i escultura) per difondre les seves creences, les altres dues religions encara avui dia continuen rebutjant la representació icònica, les imatges.

Reprenent el fil de la formació reglada, des de l'època medieval fins l'esmentada Llei d'Instrucció Pública, l'educació a Espanya era monopoli de l'església catòlica i es reservava als joves i infants de famílies amb recursos (Llasterra, 2018). La resta depenia de la bona voluntat de congregacions eclesiàstiques i dels cures de poble, pocs, que instruïen els nens, també pocs, en la lectura i l'escriptura.

La intervenció del Govern el 1857 (no oblidem que amb el reaccionari general Narváez al capdavant) fixaria el marc legal del sistema educatiu espanyol durant més d'un segle. La "Llei Moyano", vigent fins el 1970 —jo ja anava a l'escola llavors!—, assegurava l'educació primària de franc als infants, unificava els continguts (llibres de text iguals a totes les províncies) i certificava els coneixements dels mestres mitjançant una sèrie d'exàmens.

Sota aquest paraigües legal, els col·legis religiosos (com hem vist, de tradició oral i escrita) van experimentar un gran desenvolupament i es va concedir a l'església catòlica (en aplicació del Concordat de 1851) el dret d'inspeccionar que els ensenyaments que s'impartien, tant a les escoles públiques com a les privades, fossin conformes amb la doctrina cristiana. Va ser així com es van assentar les bases de l'ensenyament tradicional que ha arribat fins els nostres dies:

- Una pedagogia expositiva on el rol del professorat és repetir els continguts dels llibres i programes escolars a un alumnat que copia, memoritza i repeteix el que diuen els docents.
- Es privilegia la transmissió oral i la seva transcripció, potenciant un tipus d'escolarització on domina la paraula i el text que, juntament a la falta de mitjans tècnics, fa que la imatge quedi descartada del sistema escolar.
- A banda de les diferents matèries, a l'escola també s'aprèn a obeir, tenir bona conducta, seguir les normes, respectar l'autoritat i qüestionar-se poc o gens el perquè d'allò après.

Aquest model d'aprenentatge homogeni de base religiosa va anar mutant fins a convertir-se en una "màquina estatal d'organització de la ciutadania" (Hunter, 1998).

D'on venim

“Hoy, 28 de octubre, domingo, día de Cristo Rey, a quien ha sido dado todo poder en los Cielos y en la Tierra, se inauguran los nuevos equipos y estudios de la Televisión Española”. Aquestes van ser les primeres paraules que el llavors ministre d'Informació i Turisme, Gabriel Arias-Salgado, va pronunciar a les 20:30 hores d'aquell diumenge per donar inici a les emissions regulars de la televisió a Espanya l'any 1956. Aquestes primeres imatges de la televisió pública espanyola, emeses des d'un xalet del Passeig de L'Havana, només es podien rebre en alguns punts de Madrid per aquells pocs privilegiats que comptaven amb un televisor de preu prohibitiu a l'època.

Deu anys després (el 15 de novembre de 1966) naixia el segon canal de televisió a Espanya (la UHF es diria llavors a TV2). En aquells moments, una dècada més tard dels inicis de les teletransmissions, els aparells receptors de la senyal televisiva ja havien arribat a un gran nombre de llars de tot el país. Havia començat una cursa imparable on la imatge guanyava protagonisme i adeptes, convertint-se en el mitjà de comunicació massiu i de referència, passant per davant dels mitjans escrits. A finals de la dècada dels 60 i durant els anys 70, el nombre d'espectadors superava amb escreix el de lectors.

Aquest auge de la imatge i dels canvis socials que se'n deriven no es reflecteix en l'àmbit educatiu reglat, que dona l'esquena a una realitat que havia arribat per quedar-se. Malgrat que la segona gran reforma educativa d'Espanya, la Llei d'Educació General Bàsica de 1970 (que arribarà 113 anys després d'aquella primera i vuitcentista “Llei Moyano”), apareix en un moment de clara expansió dels mitjans de comunicació, no en fa cap al·lusió a l'educació audiovisual; ni tan sols a l'educació en mitjans en general (amb més trajectòria encara que l'ens televisiu).

A Catalunya, comunitat autònoma pionera en l'interès per l'educació audiovisual en àmbits extraescolars, apareixen algunes iniciatives privades que se ja n'adonen de la importància d'introduir la cultura audiovisual en l'ensenyament. La primera i més coneguda és la cooperativa Drac Màgic que, des de la seva fundació el 1971 i fins els nostres dies, es dedica “a l'estudi i a la divulgació de la cultura audiovisual i la seva utilització en diverses activitats educatives, socials i culturals”, promovent des dels seus inicis una tasca d'expansió pedagògica del fenomen audiovisual i cinematogràfic a escoles i instituts.

En l'àmbit de la formació reglada, les reformes legislatives dels primers anys de l'era democràtica (la LOECE, Llei Orgànica per la qual es regula l'Estatut de Centres Escolars,

elaborada pel Govern d'UCD el 1980 i la LODE, Llei Orgànica del Dret a l'Educació, de 1985 del primer Govern socialista de Felipe González) tampoc no inclouen cap referència a l'educació audiovisual.

No va ser fins el 1992 que a Espanya es fa la primera inclusió de continguts als instituts relacionats amb els mitjans de comunicació. Després de l'aprovació de la LOGSE (Llei Orgànica 1/1990, de 3 de octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu), el Reial Decret 1179/1992, de 2 d'octubre, per primera vegada recull al currículum l'assignatura "Imatge" com a matèria pròpia de la modalitat d'Arts del 1r. curs de Batxillerat (triada per l'alumne, que havia de cursar-ne tres, d'un llistat de set).

Així continuaria amb la LOPEG (Llei Orgànica 9/1995, de 20 de novembre, de la Participació, l'Avaluació i el Govern dels centres docents) i la LOCE (Llei Orgànica 10/2002, de 23 de desembre, de Qualitat de l'Educació), derogades totes dues per la LOE de 2006.

Amb aquesta darrera Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació s'avança un pas més en la formació en audiovisuals. El Real Decret 1467/2007, de 2 de novembre, amplia la matèria, que fins llavors només s'oferia a 1r, als dos cursos del Batxillerat d'Arts (en les dues vies de la modalitat: Arts plàstiques, disseny i imatge i Arts escèniques, música i dansa). A partir d'aquest moment l'assignatura, també de modalitat, passa a dir-se "Cultura Audiovisual". Tot i així, els termes 'educació mediàtica' o 'alfabetització mediàtica' no apareixen com a tals i no constitueixen un tema específic de la educació reglada.

En l'àmbit internacional, a diferència del que passa al sistema educatiu espanyol, l'estudi pedagògic dels mitjans de comunicació conta amb prop de cinquanta anys de tradició en la pràctica escolar de diferents països (Gran Bretanya, Estats Units, Canadà, Austràlia, Finlàndia, Alemanya...) i amb una àmplia implantació en els centres d'ensenyament. *Media Education* l'anomenen.

Per contra, als currículums nacionals de Bulgària, Letònia, Luxemburg, Països Baixos, Portugal i, com no, Espanya, no hi ha cap mòdul específic d'educació en mitjans de comunicació (*Media Education*) o regulació per a desenvolupar l'alfabetització audiovisual (*Media Literacy*).

On som

El Congrés dels Diputats va aprovar en novembre de 2013 l'actual llei educativa, la LOMCE. La Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la Millora de la Qualitat Educativa, també coneguda com a "Llei Wert", no substitueix sinó que modifica el text de l'anterior LOE.

Una de les bases principals d'aquesta reforma educativa recau sobre una nova configuració del currículum d'ESO i Batxillerat. Pel que fa referència a les matèries, assigna un bloc d'assignatures troncales que han de ser comunes a tot l'alumnat; un bloc d'assignatures específiques, que permet més autonomia a l'hora de fixar horaris, continguts i oferta de les assignatures; i un bloc d'assignatures de lliure configuració autonòmica, en el qual es deixa llibertat per oferir assignatures de disseny propi a les administracions educatives de les diferents comunitats autònomes.

Un any després de la seva aprovació, el Reial Decret 1105/2014, de 26 de desembre, estableix el currículum bàsic de l'ESO i del Batxillerat. En aquesta nova normativa curricular podem llegir que "sense perjudici del seu tractament específic en algunes de les matèries del cicle, la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita, **la comunicació audiovisual**, les tecnologies de la informació i la comunicació, l'emprenedoria i l'educació cívica i constitucional es treballaran en totes les àrees sota un enfoc transversal". Per primera vegada al sistema educatiu reglat s'anomena el concepte "comunicació audiovisual" com a matèria transversal.

El decret espanyol recull també com a matèries del bloc d'assignatures troncales les assignatures d'Educació plàstica, visual i **audiovisual** de 1r a a 4rt d'ESO. L'argumentació per introduir l'audiovisual demostra una clara sensibilització envers la imatge: "Si en altres èpoques històriques era la paraula, tant en la seva expressió oral com escrita, la principal forma d'expressió i de transmissió d'idees i sentiments, no hi ha cap dubte que en l'època en la qual estem immersos la imatge ha adquirit un protagonisme sense precedents en cap altra època de la història de la humanitat". A l'assignatura s'analitzen les característiques del llenguatge audiovisual des del qual es fa l'anàlisi crítica de les imatges que ens envolten, amb un especial esment a l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a la imatge.

Al currículum del Batxillerat continua la formació en audiovisuals també com a matèria del bloc d'assignatures troncal i, per tant, als dos cursos de totes tres modalitats (a l'humanístic, el científic i l'artístic). El decret especifica que a l'assignatura de Cultura Audiovisual es “pretén iniciar els estudiants en la fabricació de les seves pròpies imatges i productes audiovisuals, ja siguin de naturalesa estàtica, com la fotografia, o dinàmiques, com el vídeo. Per a això és necessari que l'alumnat estigui en situació d'analitzar, relacionar i comprendre els elements que formen part de la cultura audiovisual del nostre temps”. De la mateixa manera es recull la importància d'introduir en els joves una ‘eina’ indispensable en l'actual era digital: la mirada crítica, “que l'alumnat compregui i analitzi la cultura audiovisual de la societat en la qual viu i els mitjans de producció utilitzats per generar-la; d'aquesta manera, podrà ser capaç de desenvolupar un sentit crític i personal”.

Per últim, aquest decret de 2014 inclou “Imatge i so” com a matèria del bloc d'assignatures específiques de 2n de Batxillerat, amb l'objectiu de “promoure la formació de ciutadans crítics, responsables i autònoms per utilitzar amb solvència i responsabilitat les tecnologies de la informació i la comunicació, així com desenvolupar durant la seva formació les competències comunicatives, digitals i tecnològiques necessàries per crear determinats productes audiovisuals i multimèdia amb criteri estètic i sensibilitat artística”.

Els canvis introduïts per la LOMCE poden ser (i ho han estat) criticats en molts aspectes però és indiscutible que se li ha de reconèixer la alta sensibilització cap a la matèria d'audiovisuals. Amb aquest panorama semblaria que deixa de tenir sentit un dels dos principals objectius d'aquest TFM: la inclusió de l'alfabetització audiovisual a l'ESO i a totes les modalitats del Batxillerat. Llavors per què insisteixo? Doncs perquè la realitat catalana és força diferent.

A Catalunya, el Departament d'Ensenyament mai no ha aplicat aquesta reforma de rang estatal. D'acord amb l'exercici de les competències de l'autogovern de Catalunya que l'Estatut atribueix a la Generalitat, el 2009 es va aprovar Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'Educació. Es tracta d'una regulació pròpia i singular per la qual, la Generalitat de Catalunya té competència compartida per a l'establiment dels plans d'estudi corresponents a l'educació secundària, inclosa l'ordenació curricular.

Actualment, a l'ordenació dels ensenyaments de l'ESO (Decret 187/2015, de 25 d'agost) continua vigent la matèria Visual i Plàstica (sense l'“audiovisual”) en l'àmbit artístic.

Respecte al Batxillerat, és el Decret 142/2008, de 15 de juliol on s'estableix l'ordenació dels ensenyaments d'aquests estudis. Una norma de fa 11 anys! Ara només recordaré (al següent capítol ho tractaré amb més detall) que al 2008 va aparèixer al mercat el primer telèfon amb el sistema operatiu Android, tot just aterrava Facebook a Espanya i encara desconeixiem Instagram, Snapchat o Pinterest (per anomenar tres de les aplicacions que més utilitzen els adolescents). Amb això vull dir que el panorama de l'audiovisual ha canviat força en aquesta darrera dècada i que aquests canvis, malauradament, no es recullen a un sistema educatiu que segueix una norma de 2008.

Tot i així, al redactat de l'esmentat Decret 142/2008 es llegeix sobre l'assignatura de la modalitat d'Arts, Cultura Audiovisual, que "en aquesta matèria l'alumnat (...) aprofundeix de manera més conceptual i especialitzada en l'anàlisi, interpretació, expressió i comunicació amb les diferents variants del llenguatge tecnològic de la imatge, tant visual com audiovisual, per tal d'incrementar les seves aptituds creatives, emocionals, crítiques, comunicatives i d'alfabetització visual i audiovisual". També, entre altres interessants finalitats de l'assignatura, el Decret 142/2008 especifica que "aquesta matèria té com a prioritat promoure la formació de ciutadans i ciutadanes competents, reflexius, participatius i selectius respecte de la realitat audiovisual que els envolta".

Tot i la importància que es dóna als molts aspectes que contempla la matèria Cultura Audiovisual, sembla inversemblant que a Catalunya només puguin optar a cursar l'assignatura els pocs estudiants que accedeixen al Batxillerat d'Arts.

En xifres, vol dir que dels 92.584 alumnes de Batxillerat matriculats durant el present curs 2018-2019 (segons les darreres dades publicades pel Departament d'Educació), són els 7.460 alumnes de Batxillerat d'Arts qui han tingut accés a l'únic ensenyament relacionat amb audiovisuals. I cap alumne dels 323.425 matriculats a ESO aquest mateix curs.

Cap a on anem

Amb un Govern en funcions a Espanya (i una més que possible repetició de les eleccions generals al novembre de 2019), que té al calaix una nova reforma educativa, i uns pressupostos paralitzats des de fa dos anys al Govern català, es fa difícil preveure el futur de l'audiovisual a les aules més enllà de la incertesa. Tot i així, dibuixarem algunes de les possibles línies d'actuació en el futur. Però això serà a les darreres pàgines d'aquest TFM.

**“Una civilització democràtica només se salvarà si fa
del llenguatge de la imatge una provocació a la reflexió crítica,
no pas una invitació a la hipnosi”**

UMBERTO ECO

ALFABETITZACIÓ AUDIOVISUAL... JA!

El títol d'aquest capítol fins els punts suspensius és clar: anuncia una necessitat. El "Ja!" posterior es pot llegir tant en català, el que implica la seva urgència, com en castellà, indicant així una altra realitat: que l'estat actual de l'alfabetització audiovisual en la formació reglada a Catalunya fa riure.

I no s'entén, sobretot quan es constata que el segle XXI s'ha convertit en l'era de la imatge. Ens envolten les pantalles (ordinadors, mòbils, tabletas, TV, cinema...) que no només ens ajuden a concebre la nostra visió del món sinó que també ens influeixen en gran mesura (i el seu impacte és major quan menor és la persona que el rep).

La paraula, la que es diu i la que es dona, ja no gaudeix de gaire credibilitat: fa temps que se l'enduu el vent. La seva versió escrita tampoc no és una garantia com ho havia estat temps enrere: allò de "m'ho han donat per escrit" ja no és sinònim de veracitat. Ara la certesa ve de la imatge. És allò que es veu i que s'enregistra icònicament el que adquireix el valor de la evidència: quantes vegades haurem dit "no m'ho crec... envia'm la foto!". I això passa en tots els àmbits. Pensem en la medicina, per exemple. Abans el diagnòstic dit pel nostre metge anava a missa; ara, per creure'l, necessitem darrera la certificació d'una imatge (des d'una radiografia a un TAC).

És un fet indiscutible que la utilització de les tecnologies de la imatge i el seu esperit científic contemporani —amb èmfasi en la observació i en l'anàlisi de la realitat— s'han unit per promoure un nou estatut de la imatge en la ciència i en l'educació. Per tant, pot dir-se que avui en dia no hi ha autèntic coneixement que pugui prescindir del llenguatge de la imatge i de les tecnologies que l'envolten. D'aquí la necessitat d'incorporar el llenguatge audiovisual a l'educació, una necessitat ineludible que respon al desenvolupament de la nostra civilització (Pérez Tornero i Pi, 2015).

Què és alfabetitzar?

Si bé és cert que ningú ha presentat el certificat de defunció de la lletra impresa, amb el nou segle el vell Gutenberg ha cedit definitivament el seu relleu hegemònic al jove Google en termes de coneixement i a un munt d'aplicacions pel que fa a la imatge.

Tot i així, a les aules actuals impera la visió gutenberguiana de l'alfabetització, entesa aquesta com l'adquisició de les competències de lectura i escriptura. Aquest enfoc tenia

una raó de ser al segle XIX, quan s'estimava que només un 10% de la població mundial adulta sabia llegir i escriure. Davant aquesta situació, durant tot un segle es va donar resposta a la que era llavors una necessitat imperiosa:

- El 1927, la UNESCO defensa el dret fonamental de l'educació bàsica i recolza l'expansió global de l'alfabetització.
- El 1958, la UNESCO determina que una persona està alfabetitzada quan sap llegir i escriure, i ho comprèn.
- El 1978, l'educació funcional arriba a l'UNESCO: "Està funcionalment alfabetitzada la persona capaç de realitzar aquelles activitats necessàries per a l'actuació eficaç en el seu grup o comunitat servint-se de la lectura i l'escriptura per al seu propi desenvolupament i el de la seva comunitat".
- El 1990, la Declaració Mundial sobre l'Educació per a Tots (EPT) considera que "l'alfabetització és necessària per a la satisfacció de les necessitats educatives fonamentals a totes les franges d'edat".
- El 2006, a l'informe de seguiment de l'EPT fet per l'UNESCO, aquest organisme destaca que "el 80% de la població mundial de més de 15 anys té assolides les competències mínimes en lectura i escriptura".

Una gran notícia per als que van creure que l'alfabetització universal era una fita assolible. Amb el segle XXI ha arribat el moment d'ampliar el concepte d'alfabetització més enllà de la lectura i l'escriptura. En l'actual societat s'ha d'integrar el llenguatge de la imatge i, en conseqüència, l'alfabetització audiovisual s'hauria de convertir en una necessitat igual d'urgent. És una evidència palpable que, des de finals del segle XX, estem immersos en una nova forma de comunicació que, igual que fa un segle va passar amb la lletra impresa, cal conèixer.

En aquesta nova situació és necessari, des de ja, dominar el llenguatge audiovisual, al que podríem denominar l'escriptura de la imatge, perquè es tracta d'un nou llenguatge, amb un nou codi, amb noves eines i amb noves exigències. I cal introduir-ho en l'ensenyament reglat del nostre territori, amb aules poblades per nadius digitals.

En paraules del director del Màster de Comunicació i Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona, José Manuel Pérez Tornero, "l'alfabetització audiovisual no pot entendre's com un simple complement optatiu de l'alfabetització clàssica, perquè no és només un

complement: es la alfabetització del segle XXI. (...) Si l'audiovisual s'incorpora a l'ensenyament, canvia no només la forma de veure i analitzar el món, sinó també la manera de estudiar-ho, de transmetre-ho, d'aprendre sobre ell i d'interactuar amb la realitat i amb els altres individus". Canvi, doncs, de llenguatge, però també de sistema i de mètodes.

Així, si l'objectiu genèric de l'educació actual és la formació integral de l'alumnat; si una de les principals fites dels docents és que els alumnes adquireixin les eines necessàries per entendre el món i esdevenir persones capaces d'intervenir activa i críticament en la societat plural (Dotras, 2018), una bona alfabetització audiovisual i la seva adequada introducció al currículum ajudarà a assolir ambdues competències.

A hores d'ara, però, es constata una enorme diferència entre el que s'ensenya (i s'aprén?) a les aules i el que viuen els nois i noies fóra dels centres educatius. A continuació es pot constatar en xifres.

Índexs de consum

Arribats en aquest punt, m'ha semblat interessant fer una comparativa entre els àmbits de la lectura (principal font d'on beu l'ensenyament a l'educació reglada) i l'audiovisual.

Del darrer estudi, de 2018, sobre "Hàbits de lectura i compra de llibres a Espanya" de la Federació de Gremis de Editors d'Espanya, podem extreure les següents conclusions:

- El **67,2% de la població són lectors de llibres**, és a dir, llegeixen al menys un cop al trimestre.
- El nombre de lectors freqüents, aquells que llegeixen almenys una o dues vegades per setmana, suposen el 49,3% de la població i dediquen una mitjana de **8,4 hores setmanals**.
- Un **38,2% de la població no llegeix mai** o quasi mai.
- Entre la població lectora, la mitjana de consum és de **10 llibres l'any**.
- El **45,7% d'adolescents llegeixen llibres en temps d'oci**.

Respecte al consum de continguts audiovisuals (malgrat que existeixen estudis d'enguany m'he centrat en els de 2018 per equiparar dades entre espectadors i lectors en el mateix període de temps) segons els informes AV NEXT, realitzat per Ymedia, i *Televidente Now*,

Si, independentment de la seva transversalitat, ens centrem només en els continguts pròpiament dits, ens trobem que en el recompte de nombre d'hores dedicades exclusivament a les matèries específiques de l'estudi de llengües (catalana, castellana i estrangera), els alumnes d'ESO i Batxillerat hi dediquen quasi una tercera part del seu horari lectiu: al menys 9 de les 30 hores setmanals, enfront les zero hores dedicades a alguna matèria relacionada amb el coneixement del llenguatge audiovisual.

D'altra banda, la ingent informació que circula en l'actualitat, elaborada amb tècniques audiovisuals (des de la fotografia al vídeo) és d'una magnitud com mai s'ha viscut en èpoques precedents. La presència d'imatges en qualsevol activitat s'ha convertit en un dels senyals d'identitat de la nostra societat actual. La seva no-presència a l'ensenyament pot allunyar encara més la realitat social de l'educativa.

I aquesta distorsió entre la vida de l'alumnat al centre escolar i fóra d'ell pot donar lloc a una terrible paradoxa: que l'aula es converteixi en el lloc menys apropiat per aprendre.

Media Literacy

Sota el paraigües de l'expressió anglosaxona *Media Literacy*, aquí traduïda com alfabetització en mitjans, s'aglutinen tres àmbits d'actuació: l'audiovisual, el mediàtic i, més recentment, el digital

Segons la UNESCO, aquest tipus d'alfabetització s'hauria de centrar en cinc possibles competències bàsiques que es coneixen com les "5 Ces": comprensió, pensament crític, creativitat, consciència intercultural i ciutadania. D'aquesta forma es dona l'entitat que es mereix a l'estudi dels mitjans en general i els audiovisuals en particular, generats habitualment en entorns digitals. En tot cas, l'esmentada alfabetització va més enllà de que el seu estudi es limiti simplement al maneig i funcionament d'aparells, introduint una variable interessantíssima per a l'alumnat: la mirada crítica, tant a l'hora de rebre i enviar com a la d'elaborar productes audiovisuals.

És en aquest context on l'alfabetització pren una nova dimensió, entesa ara com la preparació per a la vida en la societat digital, com una capacitació crítica més que com a una instrucció per fer de l'usuari un expert en el funcionament del nou dispositiu o la nova aplicació del moment.

En una societat democràtica són lliures aquells que coneixen i estan capacitats per a exercir els seus drets i prendre les seves pròpies decisions. “L'alfabetització mediàtica generalitzada és essencial si volem que tots els ciutadans exerceixin el poder, prenguin decisions racionals, siguin agents efectius del canvi i participin activament en els mitjans. En aquest sentit ampli d'educació per a la democràcia' és on l'educació audiovisual pot jugar el paper més significatiu” (Masterman, 1993).

I si aquest paper primordial ja l'apuntava Masterman al finals del segle passat, cobra encara més sentit en aquest nou segle, on estem vivint una nova revolució social centrada en les comunicacions. No oblidem que estem a l'era digital i d'Internet i això fa que hagi canviat el marc: per primera vegada en la història pràcticament tothom, a tot el món, té eines de creació, recepció i enviament d'informació instantània.

I aquest nou entorn és preocupant. Si com a futura professora un dels meus principals objectius és que els meus alumnes apliquin els continguts apresos a l'aula en diferents contextos i situacions, em preocupa que el nostre sistema educatiu segueixi capacitant els estudiants per a desenvolupar-se com persones i ciutadans... en una societat que ja no existeix! “Entre les principals característiques de la societat global de començaments del segle XXI podríem destacar la multiculturalitat, la digitalització de la informació i la importància de las xarxes socials. I cap d'aquests aspectes s'aborda suficientment a les nostres aules” (Gutiérrez i Tyner, 2012).

Prosumidors

Com ja he apuntat, des dels anys 60, la presència massiva dels mitjans de comunicació en la societat no ha anat en paral·lel amb la presència i tractament d'aquests mitjans en les aules. El problema s'agreuja, des de finals de la dècada dels 90, amb l'entrada en escena i democratització de les noves tecnologies. Aquestes han dotat a una àmplia majoria de persones —inclòs l'alumnat adolescent— d'eines, plataformes i xarxes de difusió que les converteixen ja no només en consumidores de continguts sinó també en productores. I aquest perfil té un nom: “prosumidor” (acrònim format pels mots productor i consumidor).

Tal i com s'indica a l'annex 1 dels RD 1105/2014: amb les noves plataformes digitals qualsevol té la possibilitat de pujar a la xarxa productes produïts amb pocs mitjans tècnics i al marge de la indústria dedicada a la producció digital. Aquestes produccions individuals

poden ser vistes i/o escoltades per milions de persones. Per primera vegada en la història els creatius poden aconseguir el reconeixement de la seva obra sense passar pel filtre de la indústria audiovisual. Aquest suport inicial serveix com un indicatiu de qualitat per a una integració posterior dels nous creadors dins de la indústria audiovisual. D'altra banda, la facilitat d'exposició del material ("pujar a la xarxa") no suposa un augment de la qualitat del que s'ha creat; ben al contrari, la realitat ens indica que la possibilitat il·limitada de generar fotos, vídeos, blogs i pàgines web sense l'ajuda del criteri raonat de la indústria està inundant el mercat audiovisual de productes d'una qualitat molt deficient. És pertinent, doncs, que els alumnes entenguin la importància del procés creatiu i la seva relació inexcusable amb la indústria que s'encarrega de gestionar-lo.

Una altra de les novetats que presenta el món digital actual, que el diferencia dels seus orígens (sistemes analògics), és la possibilitat de generació d'imatges artificials o alterades d'una manera difícilment distingible de la imatge obtinguda per pura impressió de la realitat. Els moderns sistemes digitals d'edició permeten crear o modificar la realitat de la imatge amb una qualitat difícilment distingible de la simple plasmació de la realitat en un fotograma de cel·luloide.

Per tant, es fa necessari i pertinent facilitar als alumnes eines tècniques i educatives que els ajudin a gestionar la marea de dades, informació, imatges, sons i possibilitats creatives que diàriament reben en gairebé tots els àmbits en què es desenvolupa la seva vida. La intensitat i efectivitat que aconsegueixen les creacions plàstiques realitzades en suport digital tenen, indubtablement, una força impressionant, atès que combinen, amb saviesa o encert, imatges, música i missatges sonors.

Es tracta, per tant, que l'alumnat compregui i analitzi la cultura audiovisual de la societat en la qual viu i els mitjans de producció utilitzats per generar-la; d'aquesta manera, podrà ser capaç de desenvolupar un sentit crític i personal, per ordenar la informació rebuda i temperar la intensitat de la potència icònica que genera el món audiovisual.

L'adquisició de competències per a l'anàlisi dels elements expressius i tècnics, i la dotació de consciència crítica, ha de servir per crear ciutadans més responsables, crítics i participatius. I la formació d'espectadors capaços de determinar quins criteris s'estableixen per diferenciar entre continguts de qualitat i continguts "*basura*", ajudarà amb la sensibilització de l'alumnat per tal de no tragar sense digerir.

D'altra banda, segons declaracions de Roger Loppacher, president del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, en roda de premsa del 14 de setembre de 2018, un de cada quatre nois mira continguts audiovisuals sense supervisió adulta. Una raó més per a que des de l'àmbit educatiu s'ensenyi a aprendre a mirar i fer-ho críticament, tot fent dels mitjans de comunicació objecte d'estudi (continguts, ideologies, audiències, llenguatges, producció...) perquè els alumnes apliquin aquest coneixement a la seva vida personal.

Sembla arguments prou contundents per avalar la integració de la matèria "Cultura Audiovisual" en el currículum d'ESO i Batxillerat. I ja no tenim l'excusa de no comptar amb mitjans: ara més que mai la tecnologia, amb aplicacions per la producció i l'edició de franc, ens permet que la pràctica creativa de la imatge pugui ser aplicada en els centres educatius. Primer, però, haurem de treballar per acabar amb l'actual mala premsa de l'audiovisual a l'aula on el 90% de les vegades s'usa per només per entretenir.

Una reivindicació que ve de lluny

A Espanya ja fa dècades que alguns experts han alertat sobre la importància de l'impacte dels mitjans de comunicació i de la necessitat del seu ensenyament a les aules (Coromines, 1994), inclús des de l'infantesa (Cebrián, 1993), i sobretot de la necessitat d'introduir els mitjans audiovisuals en l'ensenyament (Aguaded, 2002; Ferrés, 1994).

D'altra banda, al novembre de l'any 2008, representants de diferents col·lectius socials i d'organitzacions relacionades amb la indústria audiovisual —Federació d'Associacions de Productors Audiovisuals de Espanya (FAPAE), la Unió d'Actores i l'Observatori de Continguts Televisius i Audiovisuals (OCTA)— van elaborar un manifest en defensa de la introducció de la assignatura de "Cultura Audiovisual" en l'ESO i el Batxillerat. Les entitats signants consideraven que els adolescents, consumidors de televisió, Internet i videojocs, els caracteritzava un considerable analfabetisme audiovisual. Esperanza Rodríguez, de la Associació d'Usuaris de la Comunicació (AUC), declarava llavors que "els nois es passen les hores utilitzant aparells i termes audiovisuals que desconeixen i es mouen en un món on no discerneixen entre què són continguts apropiats i què no, entre què és legal i què és pirata". L'esmentat manifest no va obtenir la resposta desitjada.

Impulsar de nou aquesta iniciativa en l'àmbit català és un dels propòsits d'aquest TFM. Em fa ser més optimista la constatació de que la realitat respecte als audiovisuals ha variat considerablement des del 2008.

Per argumentar-ho, recordaré a continuació algunes dades que considero clau:

- **El 2008 apareix al mercat el primer mòbil amb sistema Android.** El 2018, tres de cada quatre adolescents de 12 anys tenia un *smatphone*; a partir dels 16, el percentatge augmenta fins el 97%, segons dades de l'*Enquesta sobre equipament i ús de les TIC a les llars* del INE.
- **El 2009 neix WhastApp.** El 81% dels adolescents és a WhatsApp el 2018; la mitja de consum diari és d'1h 33m, segons dades de l'IAB Spain (*Interactive Advertising Bureau*).
- **El 2010 es produeix el llançament d'Instagram.** Un 72% dels adolescents l'usa el 2018; la mitja de consum diari és de 58 minuts (Font: IAB Spain).
- **El 2005 apareix Youtube.** L'utilitza un 75% dels adolescents al 2018; la mitja de consum diari és d'1h i 10 minuts (Font: IAB Spain).
- **El 2010 surt Pinterest,** amb una mitja de consum diari entre els més joves de 39 minuts (Font: IAB Spain).
- **Snapchat i Vimeo apareixen al mercat el 2012 i el 2013,** respectivament. No he trobat dades d'ús i consum entre els adolescents.

Aquestes dades serveixen per il·lustrar la hiperconnexió dels adolescents en l'actualitat, una realitat molt diferent pel que fa a la producció, enviament i recepció d'informació respecte al 2008.

Per finalitzar aquest capítol, ho faré amb una dada optimista distribuïda per EuropaPress i apareguda en diferents mitjans recentment: el 5 de juny d'aquest any 2019, representants de Cultura i Educació dels principals partits polítics espanyols (PSOE, PP, Ciudadanos i Podemos) s'han compromès a reforçar els plans d'alfabetització audiovisual en el sistema educatiu espanyol pre-universitari. Farem un seguiment d'aquest compromís així que es conformi un nou Govern.

**“El primer pas de tota innovació sempre comença amb una persona,
una persona que actua i que es comunica amb una altra;
després, un grup; després, una escola;
després, un moviment”**

HERNANDO CALVO

Es necessiten profes d'Audiovisuals

Com ja he avançat a l'inici d'aquest TFM, aquest darrer capítol està dedicat a la part més pràctica, és a dir, a la "programació" que des d'un principi he fet per donar resposta a la que crec una necessitat de l'àmbit educatiu. Així, del que es tracta és d'un recull de les passes fetes fins ara i establir les previstes en un futur per aconseguir la creació del perfil professional d'Audiovisual per al professorat d'ESO i Batxillerat.

Per desenvolupar aquest capítol podria haver triat una metodologia de caire científic, acadèmic o, com la resta d'aquest treball, periodístic. Però aquesta, com el seu color indica, és la part més passional i emotiva d'aquest TFM. És per això que m'ha semblat adient enfocar-la des d'un punt de vista més personal i... què hi ha més personal que un diari?

Principis de juliol de 2017. Institut Celestí Bellera, Granollers.

Just abans que s'iniciï el període de matriculació del curs 2017-2018, pengen les llistes dels alumnes admesos a la modalitat de Batxillerat d'Arts. 36 places a la especialitat d'Arts plàstiques, disseny i imatge i 36 més a Arts escèniques, música i dansa (és l'únic centre que ofereix aquesta modalitat en tota la comarca del Vallès Oriental). La nota de tall és d'un 7,8... Un drama! Nois i noies abraçats plorant. No han pogut accedir a la modalitat que havien demanat com a prioritària. Han quedat exclosos d'allò que volien fer. I només tenen 15 anys... Les seves llàgrimes d'impotència se'm queden gravades.

Desconec el tema i pregunto. Entre sanglot i sanglot, una noia m'he explica el que he explicat. Em solidaritzo al moment: em sembla també una injustícia del sistema el fet que els que han superat amb nota els "ecs-àmens" d'ESO hi accedeixin, independentment de les seves sensibilitats i/o dots artístiques.

Sóc allà per matricular la meua filla de la mateixa edat al Batxillerat social. Com a optativa d'aquesta especialitat s'ofereix també la matèria de Cultura Audiovisual. Amb una condició: podrà cursar-la si sobren places després de que es matriculin els de la modalitat d'Arts. Que no ens fem il·lusions, ens diuen; és una assignatura força demanada i normalment queden cobertes totes les places. Així va ser.

Això ho explico perquè el que jo no sabia llavors era que el professor de Cultura Audiovisual era la mateixa persona que impartia Música; la seva especialitat, piano. Això sí, era aficionat a la fotografia...

Finals d'abril de 2019. Davant l'ordinador, al web del Departament d'Educació.

Intento fer la inscripció a la borsa de treball pel personal docent als Serveis Territorials del Maresme-Vallés Oriental. Com he explicat a la introducció d'aquest TFM, no puc. Truco. No es fàcil però després de varis intents m'agafen el telèfon. No saben. Millor m'acosto.

3 de maig de 2019. Serveis Territorials del Maresme-Vallés Oriental.

La persona de RRHH que atén els usuaris intenta accedir a la meva sol·licitud des del seu ordinador. Com m'ha passat a mi, no pot arribar a la darrera pàgina que tanca el procés d'inscripció. Truca al seu superior. Tampoc ho entén. Al final s'aclareix tot: no puc accedir perquè no hi ha escoles d'art ni centres de FP de la modalitat d'Imatge i so a cap de les dues comarques. Els informo que sí hi ha centres on es fa el Batxillerat d'Arts i, per tant, s'imparteix la meva especialitat: Cultura Audiovisual. Per exemple al Celestí Bellera, sense anar més lluny. Continuem sense entendre perquè no em deixa accedir.

Em convida a anar al seu despatx i li diu a la seva secretaria que truqui a l'institut de Granollers. Davant meu parla amb algú de la direcció. El professor que dóna Cultura Audiovisual és el de Música, i és aquí on també m'assabento que li agrada la fotografia. Penja i demana que truquin a un centre amb Batxillerat d'Arts del Maresme. Allà l'informen que és la professora de Dibuix qui dóna l'assignatura; es veu que li agrada muntar vídeos i en té gràcia... Penja. Ho comprova. No existeixen professors específics per a la matèria Cultura Audiovisual. Em dóna una altra solució: com a llicenciada en Periodisme, si em comprometo a fer abans de dos anys el mateix màster que estic cursant ara però en l'especialitat de Llengües en comptes de Tecnologia, puc inscriure'm a la borsa per ser professora de Català o de Castellà, jo trio. Em comprometo (què puc fer, sinó?) i, finalment, aconseguixo inscriure'm-hi.

Principis de maig de 2019. Després de pensar-hi durant uns dies, decideixo no conformar-me i fer tres coses al respecte:

1. Demanar que es faci Cultura Audiovisual a l'ESO i el Batxillerat.
2. Demanar que es crei la plaça de professor de Cultura Audiovisual.
3. Canviar la temàtica del meu TFM perquè sigui realment útil per alumnes i companys de màster i professió.

CAPÍTOL 5

El primer que faig és comprovar qui té les competències sobre la creació d'una nova especialitat de professorat, si el Ministeri d'Educació i Formació Professional o el Departament d'Educació. Trobo la resposta en l'article 46 a) i 56 c) del decret 274/2018, de 20 de desembre, de reestructuració del Departament d'Educació:

“Article 46.

Corresponen a la Secció de Selecció de Personal Docent les funcions següents:

- a) Gestionar i tramitar les accions relatives als procediments d'ingrés, d'accés i d'adquisició de noves especialitats corresponents als cossos d'inspecció d'educació, de professorat d'ensenyaments infantil i primari i d'ensenyaments secundaris i de règim especial.

Article 56

- c) Informar sobre les propostes relatives a la creació, la modificació i la supressió de llocs de treball d'aquests nivells educatius”.

Tot i això no sé ben bé a on i a qui dirigir-me; truco al Departament d'Educació per demanar informació però no m'agafen el telèfon. Decideixo que passaré a cercar informació pels Serveis Territorials i que, a efectes del TFM, deixaré constància documental de cada un dels passos. Mentre avançaré en la resta de temes: un d'ells és comprovar quina titulació tenen els professors de Cultura Audiovisual. Confecciono una taula on llisto els instituts i la seva resposta:

A	B	C	D	E	F	G	H
Codi del ce	Nom del centre	Municipi del centre	Telèfon del ce	Telèfon 2 de	Àrea territorial del centre	Línies	Especialitat Professorat
08001480	IASD Pau Gargallo	Badalona	933997052	933873334	Barcelona Comarques	11) 2	Belles Arts (És una Escola d'Arts)
08013135	Institut Miquel Broggi	Barcelona	934368903	934563285	Consorci d'Educació de Barcelona		Prof. Dibuix
08013159	Institut Infanta Isabel d'Aragó	Barcelona	933073413	933083695	Consorci d'Educació de Barcelona		Preguntar per coord. BAT (no hi és)
08013160	Institut Poeta Maragall	Barcelona	934534782	933234120	Consorci d'Educació de Barcelona	2	demanar-ho x mail
08014188	Institut Josep Serrat i Bouastre	Barcelona	932174142	934154391	Consorci d'Educació de Barcelona	1	informació personal no autoriza
08019811	Institut Bellvitge	L'Hospitalet de Llobregat	933358114	933353291	Barcelona Comarques	1	Prof. Dibuix (Llic. Belles Arts-Gravat)
08020434	Institut Lluís de Fogueró	Mataró	938773637	938741659	Catalunya Central	2	Prof. Dibuix
08020920	Institut Pompeu Fabra	Martorell	937755916	937741350	Baix Llobregat	2	Prof. Dibuix (Llic. Belles Arts)
08020838	Institut Mediterrània	El Masnou	935550404	935400317	Maresme-Vallès Oriental		No em poden informar ???
08021280	Institut Alexandre Sureda	Mataró	937987711	937572032	Maresme-Vallès Oriental	2	Prof. Dibuix (Llic. Belles Arts)
08021594	Institut de Mollet del Vallès	Mollet del Vallès	935705354	935707134	Maresme-Vallès Oriental	1	trucar 28-6
08023131	Institut Baldom Gualera	El Prat de Llobregat	933791893	933707208	Baix Llobregat	1	Prof. Música (piano)
08024881	Institut Ferran Casabianca	Sabadell	937233850	937164423	Vallès Occidental		Prof. Dibuix (Llic. Belles Arts)
08025605	Institut Camps Blanca	Sant Ildefonso de Llobregat	936407312	936401459	Baix Llobregat	1	No tenen Cultura Audiovisual
08026397	Institut Olinda	Sant Feliu de Llobregat	936661092	936662994	Baix Llobregat	1	Prof. Dibuix
08030340	Institut Investigador Blauvelt	Terrassa	937860866	937562619	Vallès Occidental		No agafen tel
08035003	IASD de Vic	Vic	938854831	938833728	Catalunya Central		Belles Arts (És una Escola d'Arts)
08035209	Institut Fabra i Puig	Barcelona	933500308	933500816	Consorci d'Educació de Barcelona		Prof. Dibuix
08038533	EA Marçani	Barcelona	934422000	932313338	Consorci d'Educació de Barcelona		Belles Arts (És una Escola d'Arts)
08042020	Institut Vallès	Sabadell	937250808	937230802	Vallès Occidental	1	Prof. Dibuix
08042354	EA La Indomita	Barcelona	933210006	934190063	Consorci d'Educació de Barcelona		Belles Arts (És una Escola d'Arts)
08043156	IASD Tàrradellas	Barcelona	933516073	933761166	Consorci d'Educació de Barcelona		Belles Arts (És una Escola d'Arts)

Treball de camp: Telefono un a un als 67 instituts de titularitat pública del llistat (s'inclouen escoles d'art) i elaboro un codi de color per saber-ne a cop d'ull la situació. Em trobo amb respostes d'allò més variades: des de que "és informació personal i per tant confidencial" a que "no podem oferir aquesta informació per telèfon". Afortunadament són els menys. La resta m'informa sense complicacions. La majoria de professors de Cultura Audiovisual són llicenciats o graduats en Belles Arts.

23 de maig de 2019. Serveis Territorials del Maresme-Vallés Oriental.

Comença el primer contacte amb l'Administració. Decideixo deixar constància en imatges.

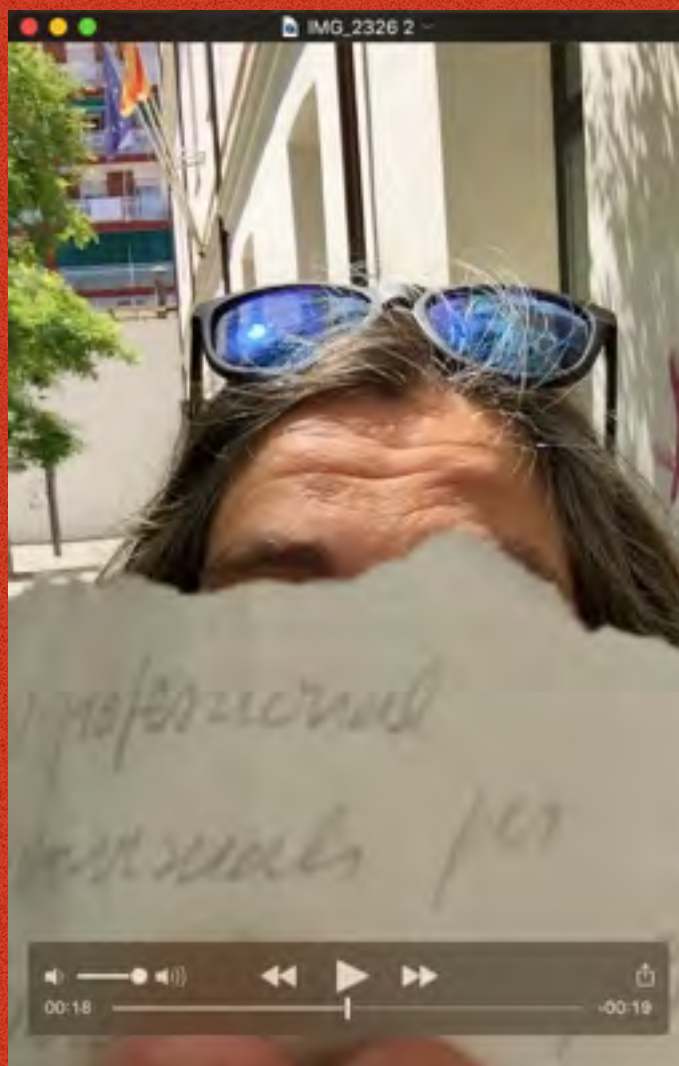
Primer vídeo:

En ell explico l'objectiu de la visita: arribar a l'estament jeràrquic més alt dels que hi ha a l'edifici per tal d'informar de la meva petició i que, des de la pròpia Administració, m'orientin per saber quins són els següents passos a fer.

Una vegada dins, després de parlar amb tres persones, em rep el Carles (indagant a posteriori m'assabento que es tracta del Carles Botey, cap de Plantilles Docents). Al principi es mostra sorprès quan li demano què haig de fer per aconseguir la creació d'una nova especialitat de professor per l'ESO i Batxillerat. En fa broma. Quan veu que va de debò ell també s'ho pren en serio. Per fer la petició haig d'adreçar-me a la Subdirecció General de Innovació i Formació. Allà haig de presentar una instància per demanar la creació del "Perfil professional d'Audiovisual per al professorat d'ESO i Batxillerat", que es com s'anomena oficialment (jo mai li hagués dit així!). M'ho apunta en un tros de full que arrenca d'uns dels molts papers que té sobre la seva taula de treball.

30 minuts després d'haver entrat ja torno a ser fóra i nova crònica:

29 de maig de 2019. Barcelona.

Contacto amb un inspector d'ensenyament del Departament d'Educació (a petició seva, no puc dir el seu nom) i parlem del cas. Hem dóna un parell de consells al respecte:

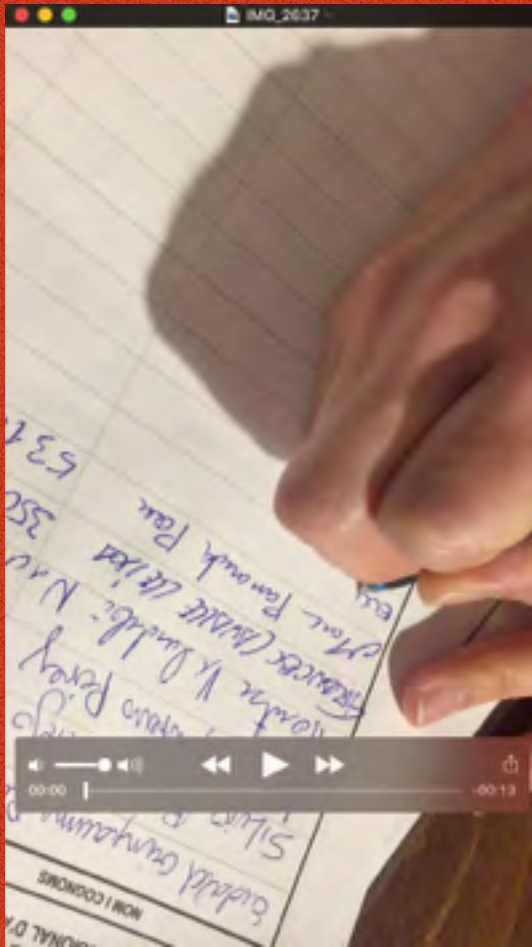
1. Que acompanyi l'instància o l'escriu de petició amb el recolzament de signatures, per tal d'exercir més pressió.
2. Per a la meua sorpresa, em diu que abans de tirar res endavant em posi en contacte amb un dels sindicats de l'àmbit d'Ensenyament. Li demano quin i, tot i la reticència inicial, finalment em recomana USTEC.

Principis juny de 2019. Inici de la recollida de signatures.

Elaboro una graella per a la recollida de signatures i li envio als meus contactes perquè la difonguin; començo per la meua part la recollida:

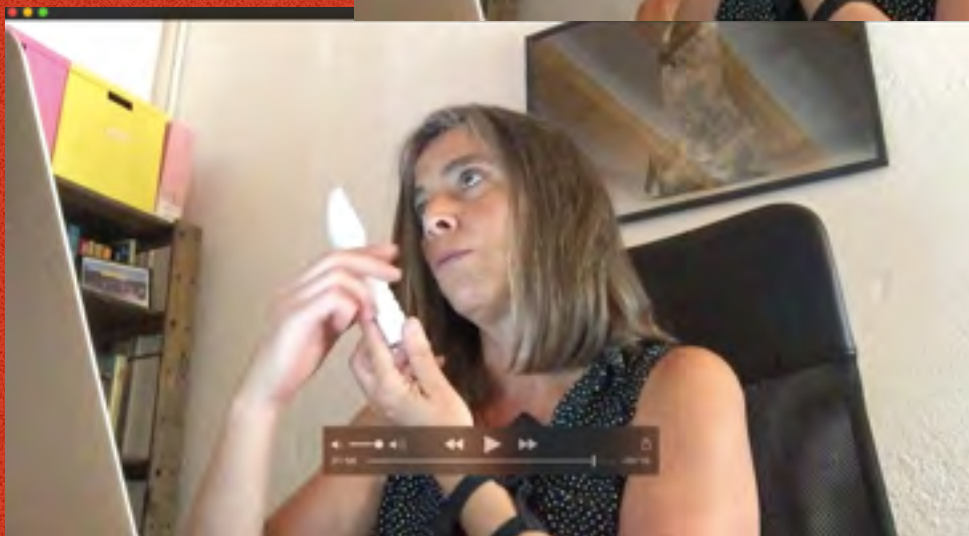
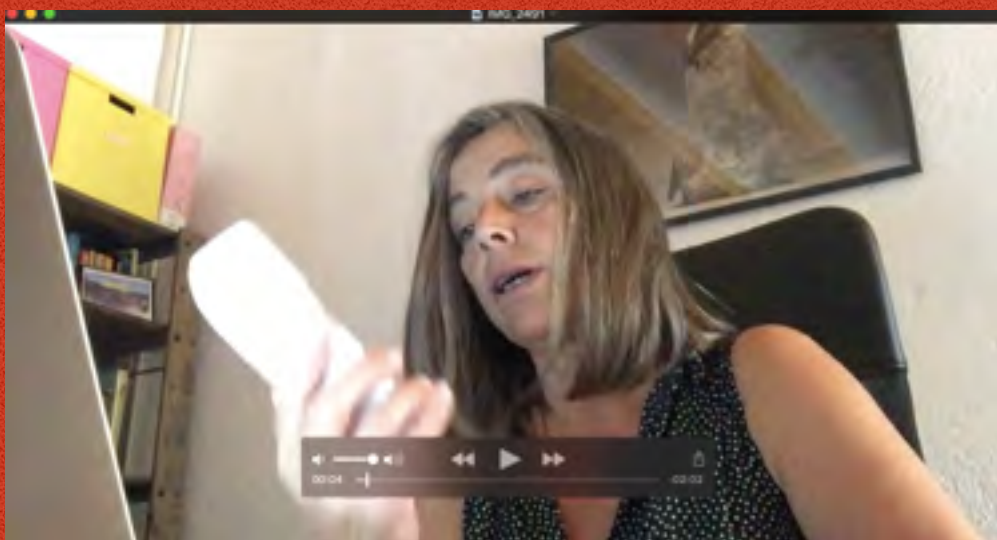
Recolzo la petició adreçada al Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya per a la creació del PERFIL PROFESSIONAL D'AUDIOVISUALS PER AL PROFESSORAT D'ESO I BATXILLERAT

NOM I COGNOMS	DNI	SIGNATURA

Finals de juny de 2019. Penjada del telèfon al meu despatx.

Comença la ronda de contactes: Departament d'Educació, Subdirecció General de Innovació i Formació, sindicats...

Comprovo com és de difícil contactar telefònicament amb l'Administració: quan després de molt insistir aconseguies que algú depengui el telèfon, la trucada es perd quan et passen amb la persona "que porta el tema". Comença a ser desesperant...

Els objectius són obtenir informació i persones de contacte clau.

Resum de la resposta del Departament d'Educació respecte a l'ampliació del currículum a l'ESO i el Batxillerat: Puc demanar el que cregui convenient però s'ha de mirar bé de qui es competència una ampliació curricular; aquesta competència no és al 100% del Departament, sinó que està traspassada en un percentatge de 60/40. De totes maneres és un mal moment perquè fa dos anys que el pressupost està congelat (ho comprovo després de penjar i és cert: el pressupost és el prorrogat de 2017). El consell del meu interlocutor: no és bon moment per demanar una ampliació curricular.

Resum de la resposta de la Subdirecció General de Innovació i Formació respecte a la creació del Perfil professional d'Audiovisual per al professorat d'ESO i Batxillerat: va en sintonia amb la resposta del Departament d'Educació; mal moment, altres prioritats, pressupost congelat...

Resum de la resposta de l'USTEC (parlo amb tres persones): Em confirmen la informació donada per l'Administració. Tampoc em saben dir quin és exactament el 60/40 de repartició de competències en matèria curricular que correspon a l'administració de l'Estat i quina a la Generalitat. D'altra banda, també en parlem de la situació política actual: amb un Govern a Madrid en funcions i un a Catalunya paralytitzat pressupostàriament no és la millor situació. M'insten a esperar al setembre: si el PSOE continua governant, possiblement hi haurà una altra reforma educativa... Millor esperar el desenllaç. Si no s'arriba a un acord de governabilitat i s'han de repetir les eleccions generals... També millor esperar el desenllaç.

Per la meua banda, confirmo la informació de totes dues fonts i m'informo al respecte: si el PSOE no arriba a un acord que permeti el nomenament de Pedro Sánchez com a president del Govern per a un nou mandat abans el 23 de setembre, s'hauran de celebrar unes noves eleccions legislatives el 10 de novembre.

Per altra part, el Govern del president Torra a Catalunya espera la sentència del Tribunal Suprem sobre els polítics empresonats. Possiblement serà a finals de setembre o principis d'octubre.

Certament no sembla el millor moment.

Properes maniobres

La propera estratègia a seguir una vegada quedi clarificada la situació política a Espanya i Catalunya (a l'octubre o després de les hipotètiques eleccions al novembre) és continuar amb les peticions. Per tal que agafin ressò, he decidit endegar dues campanyes:

- 1. Visibilitzar la campanya a nivell social.** Crear una campanya a través de la plataforma [change.org](https://www.change.org) per a les dues peticions: que es faci Cultura Audiovisual a l'ESO i el Batxillerat i creació del perfil professional d'Audiovisual per al professorat d'ESO i Batxillerat.
- 2. Visibilitzar la campanya a nivell mediàtic.** Activar contactes en mitjans de comunicació, enviar notes de premsa per a la seva publicació i contactar amb els directors dels dos programes de ràdio de màxima audiència a Catalunya: *El món a RAC 1*, amb Jordi Basté, i *El matí de Catalunya Ràdio*, amb Mònica Terribas.

S'accepten propostes!

“Al públic no se li ha de donar tot mastegat com si fos ximple.

El públic ha de treure les seves pròpies conclusions”

BILLY WILDER

Conclusions: De l'escola en blanc i negre a l'escola en color

Com anuncio a la pàgina anterior amb la frase del gran Billy Wilder, després de llegir aquest TFM cadascú podrà extreure les seves pròpies conclusions i seria convenient i recomanable que així fos. Les que venen a continuació són simplement les meves.

El començo amb una analogia: a Espanya, és al 1978 quan es produeix el canvi definitiu de la TV en blanc i negre al color, una metàfora que va servir per a il·lustrar l'apertura de la societat d'aquell moment, amb l'aprovació d'una Constitució que llavors feia olor a llibre nou. I la primera de les meves conclusions és que a la major part de les aules poblades per adolescents no hem fet aquesta transició: encara s'ensenya en blanc i negre.

I per defensar aquesta afirmació en aquest TFM em baso en els continguts que s'imparteixen a l'ESO i el Batxillerat. Hem modificat les formes però continuem pintant sobre el mateix fons. És a dir, s'ha innovat molt en aspectes educatius que tenen a veure amb els processos i les metodologies, inclús amb els espais i les eines, però no s'ha variat la base: els continguts continuen sent els mateixos que fa 50 anys; i aquests són els mateixos de fa 70. Així ho demostro amb la pròpia experiència personal, comparant les assignatures de la meva època d'estudiant de BUP amb la de l'actual alumnat d'ESO, entre el qual es troba la meva filla. Exactament les mateixes matèries... en un entorn social i cultural totalment diferent!

Vivim envoltats de pantalles i la presència d'imatges en les nostres vides s'ha convertit en un dels senyals d'identitat del segle XXI. Aquesta realitat ha creat noves formes de comunicació i ha donat pas a un nou llenguatge: l'audiovisual, que a hores d'ara cal conèixer i dominar.

I aquí topem amb una altra constant del sistema educatiu: l'ensenyament centrat en la lecto-escriptura. A banda del seu caràcter transversal, el seu aprenentatge com a matèria ocupa gran part de les hores lectives de l'alumnat (de les 30 setmanals, un mínim de 9 hores es dediquen a les llengües castellana, catalana i estrangera), ignorant l'existència del nou llenguatge audiovisual (amb zero hores lectives a la setmana) que ha arribat per quedar-se. Com aquelles primeres imatges en color a la televisió.

D'altra banda, si ens centrem en el perfil dels adolescents que omplen les aules dels centres d'ESO i Batxillerat comprovem que és heterogeni i divers. L'únic tret distintiu que comparteixen i els unifica avui, més que una data de naixement, és la hiperconnectivitat. Hàbils en el maneig de noves tecnologies i habitants d'una època infoxicada, cal proporcionar-los els recursos per entendre el context actual, el que viuen en la realitat fóra de l'aula en primera persona, per interactuar en el seu entorn amb la visió conscient que proporciona l'educació d'una mirada crítica.

En aquest context, l'alfabetització audiovisual és tan necessària com urgent per a un alumnat que viu fóra de l'aula literalment enganxat a una pantalla. Si no fem res al respecte, la distorsió entre la vida de l'alumne al centre escolar i fóra d'ell pot donar lloc a una terrible paradoxa: que percebi que l'aula és el lloc menys apropiat per aprendre o, pitjor encara, que estiguem capacitant els nostres alumnes per a desenvolupar-se com persones i ciutadans en una societat que ja no existeix.

L'exposat fins ara és un resum d'alguns dels arguments concloents que donen sentit a un dels objectius d'aquest treball de fi de màster: que s'inclogui la matèria de Cultura Audiovisual a l'ESO i el Batxillerat.

Si bé és cert que fa 20 anys es va introduir per primera vegada al sistema educatiu una matèria relacionada amb l'audiovisual, aquesta es va considerar com a una opció circumscrita només a la modalitat del Batxillerat d'Arts.

Parlant en xifres, vol dir que els 92.584 alumnes de Batxillerat matriculats durant el present curs 2018-2019, són els 7.460 alumnes de Batxillerat artístic qui han tingut accés a l'únic ensenyament relacionat amb audiovisuals. I cap alumne dels 323.425 matriculats a ESO aquest mateix curs.

Així doncs, en un entorn sociocultural on, tal i com s'ha exposat, predomina la imatge, sembla arribat el moment de convertir la matèria de Cultura Audiovisual en una opció també humanístico-social i científico-tecnològica, les altres dues modalitats del Batxillerat, i igualment necessària per als alumnes de l'ESO (inclús per als de Primària). Se'ls ha de donar la oportunitat de cursar-la. I per oportunitat s'entén alguna cosa més que el simple accés als mitjans audiovisuals; significa una cultura inte-lectual en la qual s'estimulen els projectes individuals i es facilita el contacte amb idees poderoses.

I perquè així sigui calen professionals de la comunicació audiovisual al sistema educatiu. La seva petició a l'administració educativa és el segon cavall de batalla d'aquest TFM: crear el "Perfil professional d'Audiovisual per al professorat d'ESO i Batxillerat".

Es tracta d'un perfil que no existeix actualment en l'ensenyament reglat i que considero necessari per oferir una educació de qualitat als alumnes que han de cursar Cultura Audiovisual. És per això que he cregut convenient dedicar la part "programable" d'aquest treball a deixar constància de les passes que he fet i faré per aconseguir la seva inclusió en el cos docent.

Conclusió final: cap dels dos objectius és fàcil però... tant la realitat com jo som tossudes!

Percepcions personals

Haig de confessar que elaborar aquest TFM m'ha proporcionat una enorme satisfacció: he aprofundit en una matèria que m'apassiona, com és la comunicació audiovisual, des d'un punt de vista que desconeixia, com és l'educatiu. Unir aquestes dues passions m'ha enriquit com a professional i també com a persona.

M'he sentit molt còmoda treballant-hi perquè he pogut aplicar una metodologia que m'és propera i que conec molt bé: la utilitzada en la investigació periodística. En aquest aspecte, haig d'agrair al meu tutor, el Mike, la llibertat d'acció que ens ha proporcionat. Aquesta amplitud dels marges que acoten un treball universitari, m'ha permès indagar i afrontar el tema lliurement des de nombroses perspectives.

Com a defensora de la màxima del neurocientífic Francisco Mora: "només s'aprèn si hi ha emoció", he utilitzat el color com a reflex de les emocions. I n'he sentit un grapat elaborant aquest treball; les detallo en l'índex coloromètric.

Respecte a les dificultats, on he trobat més ha estat a l'hora de "garbellar", de destriar el gra de la palla. Acotar la informació —n'he trobat tanta!— i concentrar-me només en allò que realment aportés contingut de qualitat a aquest treball m'ha pres molt de temps. A canvi, m'ha convertit en quasi una experta en molts aspectes que ja coneixia i m'ha fet veure altres que ignorava.

Per últim, el que més m'ha aportat d'aquest treball, convertint-se en un veritable motor motivacional, ha estat el fet de dedicar temps i ganes a realitzar una feina que crec útil, tant per a futurs alumnes com per a companys de professió, centrat en modificar aspectes que no m'agraden de la realitat del sistema educatiu. I ho he fet de manera radical (no d'extremista, sinó d'anar a l'arrel) per, des de la reflexió crítica, tractar de remoure fonaments que, per arrelats, semblen intocables.

Amb tot plegat, espero haver aportat una petita nota de color a un sistema educatiu que, en alguns aspectes, encara veig en blanc i negre.

Bibliografia i webgrafia

- Agencia EFE (2019): "PSOE, PP, C's y Podemos se comprometen a reforzar el cine en las aulas". Barcelona. *La Vanguardia*, 5 de juny. Recuperat de <https://www.lavanguardia.com/vida/20190605/462697682857/psoe-pp-cs-y-podemos-se-comprometen-a-reforzar-el-cine-en-las-aulas.html>
- Aguaded, I. (2002): *La educación en medios de comunicación. Panorama y perspectivas*. Editorial S.L. K.R. EnAudioLibro. Recuperat de <https://enaudiolibro.com/post/2002/4/descargar-audiolibro-la-educacion-en-medios-de-comunicacion-panorama-y-perspectivas-de-jose-ignacio-aguaded-gomez-ano-2002.php>
- Basart, J. (2019): Apunts de l'assignatura *Societat, família i escola*. Mòdul genèric del Màster Universitari de Formació del Professorat d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat, Formació Professional i Ensenyaments d'Idiomes. Barcelona. Blanquerna, Universitat Ramon Llull.
- BOE: Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo. Boletín Oficial del Estado, núm. 238, de 4 de octubre de 1990, pàgines 28927 a 28942. Recuperat de <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1990-24172>
- BOE: Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Boletín Oficial del Estado, núm. 106, de 4 de mayo de 2006, 97858 a 97921. Recuperat de <https://www.boe.es/buscar/pdf/2006/BOE-A-2006-7899-consolidado.pdf>
- BOE: Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la Mejora de la Calidad Educativa. Boletín Oficial del Estado, núm. 295, de 10 de diciembre de 2013, 97858 a 97921. Recuperat de <http://www.boe.es/boe/dias/2013/12/10/pdfs/BOE-A-2013-12886.pdf>
- Carrión, F. (2018): *Aprendamos a educar*. Ediciones Opción. Ecuador.
- Cebrián, M. (1993): *La televisión: Creer para ver. La credibilidad infantil frente a la TV. Una propuesta didáctica*. Málaga. Editorial Clave.
- Corominas, A. (1994): *La comunicación audiovisual y su integración en el currículum*. Barcelona. Editorial Graó.
- Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya: Decret 142/2008, de 15 de juliol, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de Batxillerat (DOGC, 29-07-2008). Recuperat de http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0059/83149087-e159-41c6-a9b3-a9693cdd8f19/decret_batxillerat.pdf
- Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (2018): *Documents per a l'organització i la gestió dels centres. Concreció i desenvolupament del currículum del Batxillerat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 20 de juny. Recuperat de http://educacio.gencat.cat/documents/IPCNormativa/DOIGC/CUR_Batxillerat.pdf

BIBLIOGRAFIA / WEBGRAFIA

- Dotras, P. (2019): Apunts de l'assignatura *Processos i contextos educatius*. Mòdul genèric del MUPS Barcelona. Blanquerna, Universitat Ramon Llull.
- Dussel, I. (2011): *Aprender y enseñar en la cultura digital*. VII Foro Latinoamericano de Educación. Experiencias y aplicaciones en el aula. Buenos Aires. Santillana.
- Fernández-Planells et al. (2016): TIC i joves. Dep. de Treball, Afers socials i Famílies. Recuperat de http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/JOVENTUT_documents/arxiu/publicacions/col_aportacions/Aportacions_54.pdf
- Ferrés, J. (1994): *Televisión y educación*. Barcelona. Ediciones Paidós.
- Gutiérrez, A. y Tyner, K. (2012): *Educación para los medios, alfabetización mediática y competencia digital*. Recuperat de <https://www.revistacomunicar.com/pdf/preprint/38/03-PRE-13396.pdf>
- Hunter, I. *Repensar la escuela. Subjetividad, burocracia y crítica*. Barcelona. Pomares.
- IDESCAT: Varis documents. Rcuperats a <https://www.idescat.cat>.
- INE: Varis documents. Rcuperats a <https://www.ine.es>
- Kupiainen, R., Sintonen, S. & Suoranta, J. (2009): "Décadas de educación en medios de comunicación en Finlandia". *Profesorado, Revista de curriculum y formación del profesorado*, Vol. 13, Núm. 2. Recuperat de <https://www.researchgate.net/publication/38290584>
- López-Goñi, I. i Goñi, J. (2014): *Hacia un currículum guiado por las competencias. Propuestas para la acción*. Universidad Pública de Navarra.
- Masterman, L. (1993): *La enseñanza de los medios de comunicación*. Madrid. Ediciones de la Torre.
- Papert, S. & Freire, P. (1989): Conversa gravada recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=4V-0KfBdWao&t=106s>.
- Pérez Tornero, J.M. i Pi, M. (2015): *El uso del audiovisual en las aulas*. Barcelona. Editorial Planeta.
- Perkins, David (2014): *Future Wise: Educating Our Children for a Changing World*. San Francisco. Jossey-Bass.
- Rivas, Axel (2017): *Cambio e innovación educativa: las cuestiones cruciales*. Documento básico, XII Foro Latinoamericano de Educación. Buenos Aires. Santillana.
- Servimedia (2018): Por una asignatura sobre televisión, Internet y videojuegos. *Público*, 14 de noviembre. Recuperat de <https://www.publico.es/culturas/asignatura-television-internet-y-videojuegos.html>
- Torres, R.M (1992). Documento de trabajo: ¿Qué (y cómo) es necesario aprender? Necesidades básicas de aprendizaje y contenidos curriculares. Santiago de Chile. OREALC UNESCO.

